

Zaupanje v ljudsko ustvarjalnost

»Bojno izročilo kmečkih puntov in organizirano delo Komunistične partije Slovenije ter drugih naprednih sil so razvneli med narodnoosvobodilnim bojem tudi svet med Savo, Savinjo, Voglajno in Sotlo.

Kozjansko je dalo v boju za svobodo kakih sedem tisoč borcev. Vsak borec partizanske enote je moral biti hkrati aktivist OF in vsak aktivist hkrati borec. Nikjer drugje na Slovenskem okupator ni tolikokrat razbil terenskih organizacij in partizanskih enot, saj je na Kozjanskem padlo 1.237 partizanov, 419 so jih nemški policisti ustrelili kot talce, v tujini pa jih je umrlo 572. Toda seme upora, ki so ga zasejali komunisti in drugi aktivisti OF po kozjanskih vaseh, je vzklilo in po hudem trpljenju izbojevalo svobodo.

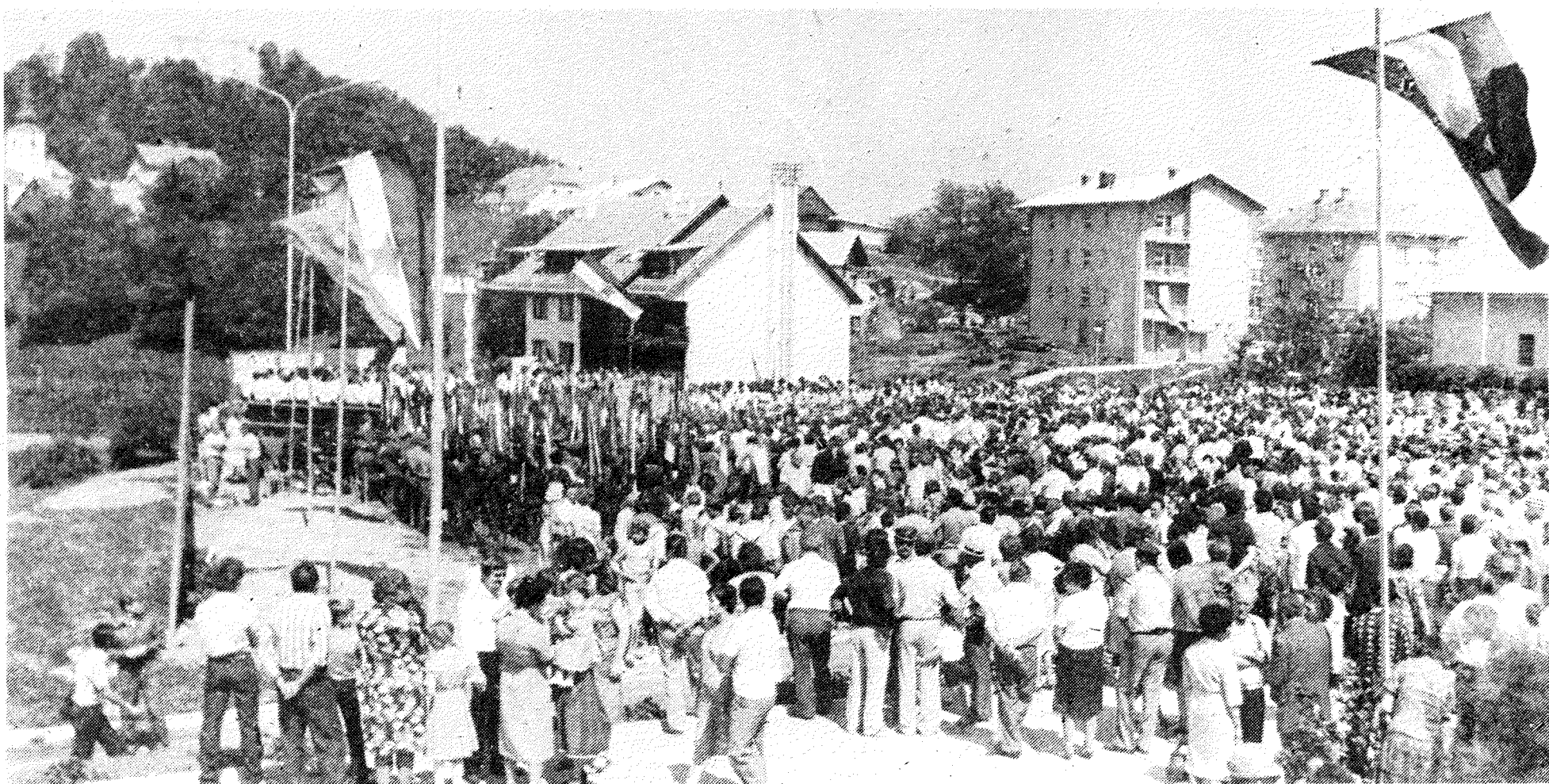
Naš narodnoosvobodilni boj je okrepil tudi v ljudeh na Kozjanskem zaupanje v svojo moč in izkušnje so potrdile spoznanje, da si bodo ustvarili možnosti zaboljše življenjepredvsem s prizadevnim delom. Danes Kozjansko ni več zaostalo in prezrto območje.

Ne bom našteval vseh dosežkov delovnih ljudi v šestih kozjanskih občinah, zavedamo pa seveda se, da vse tisto, kar bi želeli in kar načrtujemo, še ni storjeno. Zlasti kmetijstvu bo potrebno nameniti več pozornosti; okrepiti vlogo zadrug, modernizirati, specializirati in povečati proizvodnjo in produktivnost.

Gospodarska ustalitev se težko prebija. Še vedno želimo živeti čez mero, ki nam jo omogoča ustvarjeni dohodek. Prav tako so nas resno vznemirili in zaskrbeli dogodki na Kosovu. Še enkrat se je

potrdila zgodovinska resnica, da svoboda in socializem nista niti podarjena niti nekaj, česar ni treba varovati ali razvijati dalje. Gradimo socializem, ki je po naši meri in je torej izraz naših posebnih zgodovinskih, političnih, gospodarskih in kulturnih razmer. V naših razmerah ni mogoča prevlada enega naroda ali pa oblast centralistične in birokratske strukture. Zato se vsakršna slabost – gospodarska ali politična – izraža v mednarodnih odnosih.

Mnogo je razlogov, ki govorijo, da tudi danes živimo v prelomnem času. Svetovna kriza vse bolj vpliva na nas. Svet je očitno izčrpal možnosti, da ob nespremenjenih razmerah še naprej stopnjuje razvoj, ki ga je dosegel v zadnjih treh desetletjih. Tudi mi smo na prehodu iz agrarne industrijske v industrijsko družbo. Tak razvoj postavlja pred nas nove naloge. Izboljšati bomo morali organizacijo dela in povečati individualno in družbeno produktivnost. Postati moramo občutljivejši za slabosti, odgovornejši za njihovo odpravljanje. Življenje je sestavljeno tudi iz majhnih stvari in tudi nanje bodimo pozorni, saj so sestavni del celotnega družbenega napredka. Najtežje smo vedno uspeli premagati, ker smo bili enotni in odločni. Prepričan sem, da bomo tudi sedanje težave uspešno prebrodili ter izpolnjevali dolg do revolucije in sebe, je ob koncu svojega slavnostnega govora na proslavi srečanja šestih kozjanskih občin na Planini na Kozjanskem poudaril član predsedstva CK ZKJ Andrej Marinc.

Partizanska Planina nad Sevnico je bila minulo soboto gostiteljica nekdanjih borcev Kozjanskega odreda, aktivistov kozjanskega območja ter borcev 2. bataljona VDV brigade. Tu se je zbrala tudi množica krajanov, da bi skupaj proslavili občinski praznik občine Šentjur, v spomin na osvoboditev Planine 18. avgusta 1944 ter obletnico vstaje narodov in narodnosti Jugoslavije.

Med številnimi uglednimi gosti in predstavniki družbenopolitičnih organizacij so bili tudi predsednik predsedstva SFRJ Sergej Kraigher, članica sveta federacije Lidiya Šentjurs in slavnostni govornik podpredsednik zveznega izvršnega sveta Andrej Marinc.

Na dopoldanskem delovnem srečanju borcev in aktivistov je predsednik skupščine občine Šentjur Stanko Lešnik izročil predsedniku predsedstva Sergeju Kraigherju v imenu šestih kozjanskih občin (Laško, Šentjur, Šmarje, Sevnica, Brežice, Krško) listino o imenovanju za častnega občana.

Umrl je tovariš Doronjski

Tovariš Stevan Doronjski skupaj s tovarišem Titom na enajstem kongresu ZKJ

Ko nas je pretresla novica o smrti dr. Aleša Beblerja, je iz Beograda prispela druga taka vest. »Z globoko žalostjo sporočamo dalavskemu razredu, članstvu in organizacijam ZKJ, delovnim ljudem, občanom in mladini Jugoslavije, da je 13. avgusta ob 22. in 40 minut preminil znani revolucionar, eden dolgoletnih neposrednih sodelavcev tovariša Tita, član predsedstva SFRJ in CK ZKJ.« Ta kratka, prva Tanjugova vest je žalostno odjeknila po vsej Jugoslaviji.

Mimohod pred poslopjem skupščine Jugoslavije, žalna knjiga, besede soborcev in sodelavcev, zadnje slovo na novosadskem pokopališču. Zastave na pol droga in dan žalovanja. To je zunanja podoba spoštovanja nekega revolucionarnega življenja, počastitev moža, ki se jo postavil skromen in tih, marljiv do zadnjega diha, v vrsto tistih revolucionarjev, neutrujenih delavcev in komunistov, ki so razvoju naše družbe in partije najbolj v ponos.

»Velika bojna vztrajnost in ustvarjalnost sta uvrstili tovariša Doronjskega v vrsto borcev, ki so se v ognju boja, vse od predvojnih pripadnikov naprednih mladinskih skupin in sekretarjev skojevskih organizacij, razvili v voditelje mladine in organizatorje vstaje, narodnoosvobodilnega boja in socialistične graditve, kasneje pa tudi v vodilne partijske in državne voditelje, vedno široko povezane z delovnimi ljudmi in občani.« Tako sta v sporočilu o smrti svojega člana zapisali predsedstvi SFRJ in CK ZKJ. Njegovi ožji sodelavci pa so dodali:

Dušan Alimpić: »Ponosno je poudarjal, da je sodobnik titovske dobe in revolucije, ki traja. Zanj se je bojeval in nikoli za nazive in funkcije. Zanj ni bil smisel revolucije v sami revoluciji kot taki, ampak v človeku, ki dviga revolucijo, da bi izpopolnil svojo svobodo in njen največji dar: možnost za graditev takega življenja, ki ga merimo z deli in ne z dolžino trajanja.«

★

Jovan Veselinov-Žarko: Steva je v revolucionarno gibanje vnašal duh hrabrosti, organiziranosti, poštenja in iskanja novega, kar je prinašala zgodovina. Četudi je delal vtis mirnega človeka, je bil poln revolucionarne energije in svežosti. Tak je bil od prvega dne, ko je postal član partije, pa vse dokler ni dokončal najodgovornejših nalog, ki jih je terjala revolucija.

★

Petar Matić: Vedno je vztrajal pri tem, da moramo realna družbena protislovja reševati s krepitvijo Zveze komunistov Jugoslavije, njenih idej in politične moči, njene enotnosti in zgodovinske odgovornosti za državo in tradicije revolucije.

★

Milutin Baltić: Odlikovala sta ga izredno tovarištvo in toplina, ki sta ga delala bližjega in neposrednejšega v stikih s tovariši. Pri političnem delu je bil vedno načelen. Nenehno in uporno se je bojeval za izvajanje partijske politike. Pri tem pa se je vedno z razumevanjem loteval problemov in znal dojeti težave, s katerimi smo se srečevali pri delu.

Vsi, ki so te dni spregovorili v spomin tovarišu Stevanu Doronjskemu, so v prvi vrsti poudarjali njegovo asketsko skromnost in tudi strogost do sebe, tako v javnem kot tudi v privatnem življenju. In prav te njegove vrline so ga že zelo zgodaj oblikovale v velikega revolucionarja-humanista, ki je čutil globoko osebno in družbeno odgovornost za vse, kar dela.

Posamezniki v enotah drugih republik

Že več let, zlasti pa v letošnjem jubilejnim letu, se v našem TV-15 dosti piše, predvsem lepo podrobno obravnava tovariš Janez J. Švajner, o odlikovanjih, spominskih medaljah, partizanskih in raznih drugih znakih, katere so za določene namene pristojni podeljevali posameznim upravičencem v času NOV in po osvoboditvi.

Nikjer pa še ni bilo zaslediti, da bi obstajala spominska medalja, oziroma partizanski znak ali morda znak bratstva in enotnosti, ki naj bi ga prejeli le tisti borci NOV, ki so kot posamezniki vstopili v bojne enote iz drugih bratskih republik in se v njih sestavu bojevali zunaj svoje ožje domovine – republike, na primer Slovenec v hrvatsko-srbskih brigadah ali pa nasprotno.

Tak predlog je bil podan že leta 1975 v TV-15, št. 14 in št. 23.

Res je sicer, da nihče ni razmišljal, kje in v katero enoto naj bi se kot borec vključil, ker so šli v boj vsi z istimi cilji in se zanje bojevali. Le tako je bil boj kronan z zmago nad sovražnikom.

Pota, kako so ti borci prihajali kot posamezniki v enote drugih republik, zaslužijo posebno pozornost, pa tudi primerno moralno priznanje za sodelovanje v boju bratstva in enotnosti. Tega žal do danes niso prejeli. Ko so se ti borci po demobilizaciji iz enot sosednjih republik vrnili v domači kraj v Slovenijo, so dobili občutek manjvrednosti glede na borce, ki so se bojevali v »domačih« brigadah. Tudi sicer so prikrajšani. Ne vedo na primer, kje je njihov borčevski domicil. Njihove bivše enote niti ne vedo, kje ti borci so in če so sploh še živi. Zaradi tega tudi niso vabljeni na razne proslave svojih enot ali podobna tovariška srečanja s svojimi soborci in podobno.

Prav bi bilo, da bi se na te borce spomnili vsaj letos ob 40-letnici vstaje naše domovine.

JOŽE HITI
Nova Gorica

Brez proslave na dan vstaje slovenskega naroda v domu invalidov v Strunjanu

Julija sem bil na klimatskem zdravljenju v domu ZVVI v Strunjanu, kot vojaški invalid. V domu ali bolje rečeno v modernem hotelu, ki je bil pred kratkim zgrajen in najsodobnejše opremljen, od spalnic do moderne recepcije in velikanske jedilnice, kjer lahko hkrati sede za mize več sto abonentov in so vsi hitro in prijazno postreženi, se invalid zares dobro počuti. Tudi hrana je dobra in dovolj jo je, le pijača je predraga in zaradi tega si marsikateri invalid hodi gasiti žejo drugam, v druge bližnje bifeje, kjer je precej cenejša.

Lepo je dograjena tudi plaža, ki se je od prvotne precej povečala. Tudi dostopna je, za še tako težke invalide. Povsod lahko pridejo do morja z vozičkom, če so vezani nanj in tudi v samo slano vodo lahko pridejo po stopnicah, ki so narejene za invalide. Preskrbljeno pa je tudi z ležalnimi deskami in senčniki, ki jih od prijaznih kopaliških mojstrov vsak dobi takoj ob prihodu na zdravljenje.

Tako je torej v domu vse urejeno. Invalidi so zadovoljni, saj povsod zadevajo na prijazen osebje, od sobaric do strežnic in receptork, ki vsakemu postrežejo s telefonskim pogovorom ali z drugimi informacijami. Kritike in pritožbe glede tega ni.

Bilo pa je slišati ostre kritike o upravi doma, ki se ji ni zdelo vredno, da za sto in več invalidov, kolikor nas je bilo na zdravljenju takrat, priredi kratek kulturni recital za praznik vstaje slovenskega naroda – 22. julij, še posebej, ker je letos jubilejno štirideseto leto

revolucije. Nikogar ni bilo, da bi bil spregovoril in na kratko opisal ta naš veliki zgodovinski dan in nas spomnil na tiste slavne dni, ko smo na bojiščih krvaveli. Mnogi so tam, če ne življenje, za vedno izgubili dele telesa, roke ali noge, in se sedaj brez njih prebijajo skozi življenje, kar jim seveda ni lahko.

»Prav zaradi tega smo invalidi bolj občutljivi za opuščanje spominov iz NOV, menita 90-odstotni invalid Tone, doma iz Rakeka, in brez noge Janez, doma iz Ljubljane, ter še mnogi drugi.«

J. TAJNIKAR
Store 77

Zakaj ne Malgajevo v vzhodni Koroški?

Že več krajev v Jugoslaviji se in se bo še imenovalo po zaslužnih možeh naše domovine. Zakaj do danes še nobeden kraj ni dobil naziv po junaku iz časa bojev za našo severno mejo? Tako priznanje bi si nedvomno zaslužil Franjo Malgaj, osvoboditelj vzhodne Koroške, tj. Mežiške doline in krajev Dravograd, Guštanj, Ravne na Koroškem in Prevalje.

Že 6. novembra 1918. je zbral v Celju četo prostovoljcev, deloma svojih rojakov iz Šentjurja, deloma Teharčanov in celjskih dijakov. Bilo jih je 40. 7. novembra smo Malgajevi borci zasedli Dravograd, odselili avstrijske uslužbenke, ki smo jih prej razorožili, nato pa v nadaljnjih dneh hitro zavzeli Guštanj, Prevalje, Holmec, vso Mežiško dolino in Črno. V teh krajih so se Malgajevi četi pridružili tudi domačini, tako je četa narasla na okrog 300 mož.

Malgaj je nastopil pri svojem podvigu ne le kot vojak, temveč tudi kot diplomat in odličen organizator. S sodelovanjem Narodnega sveta v Guštanju, ki mu je predsedoval Andrej Oset, je takoj ob prihodu v te koroške kraje odstavil nemške orožnike, župane in učitelje ter postavil slovenske šole. V šolah je takoj uvedel slovenski pouk. Ta del avstrijske Koroške je napravil slovenskega. Tako je zgolj po njegovi zaslugi mednarodna komisija odločila, da v tem delu Koroške odpade plebiscit in se brezpogojno priključi Jugoslaviji.

Ob dodatni vojaški pomoči iz Celja je Malgaj zasedel Pliberk, Velikovec in razširil svojo oblast skoraj do vrat Celovca.

Po nesrečni slovenski ofenzivi aprila 1919. in močni avstrijski ofenzivi se je moral Malgaj s svojo zvesto četo umakniti in na Ostrem vrhu nad Guštanjem je junaško padel. Avstrijsci so njegovo truplo odpeljali v Guštanj in ga, potem ko so ga zasramovali in opljuvali, pokopali na guštanskem pokopališču. Od tam smo ga njegovi zvesti borci še istega leta, po naši zmagoviti ofenzivi z zasedbo Celovca, izkopali in prepeljali v njegov rojstni kraj Šentjur.

Malgaj je dal za tako lepi in gospodarsko pomembni del Koroške svoje življenje in si gotovo zasluži, da poleg spomenika zagotovi v slovenski in jugoslovanski zgodovini trajen spomin s tem, da se najbolj znani kraj Koroške imenuje Malgajevo.

Preimenovanje Raven na Koroškem v Malgajevo ne bi zahtevalo nikakršnih dodatnih stroškov, republiški IS pa bi na predlog SO Ravne gotovo odobril takšno preimenovanje.

Ko je naša celjska organizacija ZB za severno mejo naslovila pred več meseci takšen dopis na SO Ravne, še do danes ni prejela odgovora. Vse kaže, da tamkajšnji vodilni ljudje sploh ne poznajo zgodovine iz leta 1918/19 ali pa smatrajo, da Malgajevo delo ni vredno takega spomina in priznanja.

Ob koncu naj bo še ta misel našega velikega pisatelja Ivana Cankarja: »Narod, ki ne spoštuje svojih zaslužnih mož, ni vreden svobode.«

Dr. Ervin Mejak,
Celje

Svet na energetske prelomnici

Na mnogoterih krajih z mnogoterimi nameni in z različnimi uspehi se danes sestajajo državni sveti, da bi se lotili tako ali drugače tega ali drugega svetovnega problema. Svet je v svojem razvoju prišel do take stopnje, ko postajajo problemi, ki se mu vse bolj neusmiljeno vsiljujejo, čedalje bolj take narave, da terjajo skupno akcijo velike skupine držav, če ne vsega človeštva kot celote.

Tak primer je vprašanje energije in njenih virov. Očitno je, da vse dežele, najsi gre za razvite ali za tiste, ki šele stopajo na pot gospodarskega razvoja, spoznavajo, da prihaja usodno razpotje glede preskrbe z energijo, da gre zato za veliko prelomnico v razvoju sveta. Nekateri do zdaj poglobljeno viri energije, celo tisti, ki so bili osnova celotnega skokovitega napredka industrijskega sveta, kot sta nafta in premog, so pred tem, da začno počasi usihati. Zelo različna so sicer mnenja med strokovnjaki o tem, za koliko časa utegne še biti nafte pod zemeljsko skorjo, toda vsi, tudi najbolj optimistični, ne računajo več s stoletji, marveč samo še z desetletji. Vsi poglobljeno današnji viri energije, od drv, premoga, nafte, sodijo med tako imenovane neobnovljive vire. Nafta se na primer ne bo spet jutri po nekem naravnem zakonu natočila tam, kjer so jo danes izčrpali. Te nafte ne bo nikoli več. Podobno je s premogom, podobno je še z mnogo drugimi viri energije, ki so vsi neobnovljivi.

Torej mora človeštvo že danes začeti skrbeti za svoj jutri tudi glede preskrbe z novimi viri energije. Mnoge akcije so priča, kako države in svet v celoti

začenjajo vse bolj resno gledati na jutrišnji dan. Najbolj zgovoren dokaz o tem je nedavno končan doslej največji mednarodni zbor v zgodovini, ki je bil v celoti namenjen vprašanju energije in samo temu vprašanju. V Nairobiu, glavnem mestu Kenije, je v minulih tednih potekala največja svetovna razprava o vseh vprašanjih, ki zadevajo energijo. Kar okrog 5.000 predstavnikov in strokovnjakov iz 150 držav se je zbralo v Nairobiu. To je dokaz, kako si je ta naš razbiti in sprti svet enoten v spoznanju, da ga peče isti problemi in da stoji pred enakimi težavami, ki utegnejo jutri postati še došči težje.

No, Nairobi ni mogel skriti velike črte ločilnice, ki deli svet na dva dela, na bogat sever in reven jug. Oba dela sta pod težo grožnje energetskega pomanjkanja, toda oba dela nimata dostopa do enakih virov energije in tudi ne čutita enako udarcev pomanjkanja energije. Poglobljeno sodobni neobnovljivi viri energije, nafta, premog, jedrska energija, kot da so rezervirani zgolj za bogate. Kar 85 odstotkov vse tovrstne energije pripada industrijskim državam, na ves ostali svet, ki pa šteje 70 odstotkov prebivalstva, pride pičlih 15 odstotkov tovrstne energije. Konferenca v Nairobiu je tudi pokazala, kako različno prizadeva razne dežele nekajkratna silovita podražitev nafte. Res je ta podražitev pogojevala rast inflacije v razvitem svetu, toda dežele tega dela sveta so breme kaj hitro prevrgle na ramena dežel v razvoju, saj so višje cene nafte vestno vračunale v ceno blaga, ki ga kupujejo od njih dežele v razvoju, pa so le-te tako dvakrat udarjene.

Kam in kako iskati pot iz energetske krize. Konferenca v Nairobiu je ugotovila, da svetu grozi kriza obstoječih virov energije, nikakor pa ne kriza energije nasploh. Neslutene so možnosti razvoja in uporabe novih, in to obnovljenih virov energije, kot so sončna energija, tako imenovana geotermalna energija, hidroenergija, energija oceanov in podobno.

Toda prehod od sedanjih virov k novim bo težak in zahteven. Predvsem ne pojdejo vse države z istih izhodišč. Velikemu delu človeštva v deželah v razvoju so še danes poglobljeno viri energije les, vprežna živina in podobno. Te dežele vse bolj čutijo pomanjkanje tudi takih njihovih energetskih virov in bodo vse bolj nujno posegale po virih, ki si jih je prisvojil industrijsko razviti svet, po nafti, premogu itd. Povedali so v Nairobiu, da se utegne v nekaj desetletjih potreba razvitih držav po teh virih povečati za okrog 30 odstotkov, v istem času pa se bodo potrebe dežel v razvoju povečale za desetkrat več, se pravi za 300 odstotkov.

Ena sama konferenca in toliko problemov. Konferenca v Nairobiu je komajda obsegla vso obsežno problematiko energije. Bila pa je sposobna dokazati, kako je vprašanje preskrbe z energijo zadeva, ki jo svet lahko reši samo skupno. Pokazala pa je tudi, kako tesno je vprašanje energije in njegovo reševanje povezano s vprašanjem nove mednarodne ekonomske ureditve, ki je danes navdalo vsa druga svetovna vprašanja.

Drago Košmrlj

Kaj naj bi gradili in česa ne?

Z naložbami je kar naprej nekaj narobe. Trdimo, da povzročajo največ preglavic in da takšne, kakršne so, prav nič ne prispevajo k stabilizaciji gospodarskih gibanj. Pri tem pa pogosto pozabljamo, da brez novih vlaganj ni napredka in da vsega ni mogoče stlačiti v isti koš.

Povsem razumljivo je namreč, da bo v republiki do leta 1985 potrebno marsikaj postoriti za hitrejši razvoj in da bo v ta namen treba združiti precejšnja sredstva. Gre za to, da prek samoupravnega združevanja strnimo večji del akumulacije, ki jo ustvarja slovensko združeno delo, da z njo financiramo programe, ki so v skladu s sprejetimi merili in ki peljejo k tolikokrat zahtevani spremembi sestava gospodarstva.

To pa pomeni, naj bi se v prihodnje odrekli razdrobljenim naložbam, ki jih je sedaj več sto, in denar vlagali res tja, kjer bo mogoče ustvariti največ dohodka. Tega ne bo mogoče izpeljati tako lahko. Pričakovati je, da se bodo temu upirali predstavniki številnih občin in organizacij združenega dela, ki denar vlagajo na svojem dvorišču, upoštevaje le ozke lokalistične in druge interese. Toda na dlani je, da druge poti ni, zato bo treba ubrati tak pot in to čimprej.

Menijo, da bi v Sloveniji veljalo izoblikovati deset do petnajst ključnih projektov, za katere bi združeno delo zbralo potreben denar in katerih proizvodnja bi bila pretežno usmerjena v izvoz. Nosilci teh naložb naj bi bili Iskra, Lek, Tam, Vozila, Splošna plovba, Luka Koper in še nekatere organizacije, ki so takšne programe več ali manj že pripravile.

Denar bi veljalo združiti za postavitev nove elektrotrojeklarne na Jesenicah, saj gospodarstvo brez

tega materiala ne bo moglo bistveno povečati izdelave. Domnevajo, da bi slovenske železarne morale proizvesti letno vsaj milijon ton jekla, medtem ko bi preostale količine kupovali drugod v državi. Zavzeti bi se kazalo za uresničitev enega ali dveh programov slovenske kemije, ki so podlaga za razširitev druge proizvodnje, in podpreti program skupne organizacije Iskre, Elektrotehne in Gorenja na področju računalništva. Slednji je za Slovenijo in Jugoslavijo še zlasti pomemben. Kaže, da so se slovenske organizacije, ki so zainteresirane za računalništvo, končno le dogovorile za skupno proizvodnjo računalniških sistemov, kar je za hitrejši tehnološki razvoj slovenskega gospodarstva posebnega pomena.

Tu sta ne nazadnje še dve stvari, ki jih nikakor ne bi smeli zanemariti. Najprej gre za tri kmetijske razvojne projekte, za katere bi veljalo združiti denar celotnega slovenskega združenega dela. Pripravili so jih v Polskavi, Murski Soboti in v Vipavski dolini, za njimi pa naj bi pridobili 18 tisoč hektarov novih kmetijskih površin. Če vemo, da nam obdelovalne zemlje primanjkuje in da pridelamo še vedno premalo hrane, potem je razumljivo, da je tem projektom treba dati poseben poudarek.

In drugič bi po sodbi številnih morali združiti sredstva tudi za zgraditev karavanskega predora. Mnenja o tem so bila dolgo zelo različna, v zadnjem času pa so projekt na različnih mestih odločneje podprli. Prevladuje prepričanje, da je za razvoj slovenskega turizma, na katerega še naprej močno računamo, uresničitev te naložbe velikega pomena. Razumljivo pa je, da bo treba še pred dokončno odločitvijo razčistiti več vprašanj, zlasti tistih, ki zadevajo financiranje izgradnje objekta.

Za vse drugo v prihodnjih letih v Sloveniji očitno ne bo denarja. V organizacijah združenega dela bodo seveda še naprej skrbeli za posodobitev proizvodnje, za boljše izkoriščanje rezerv in podobno, kakšnih posebnih sredstev za večje naložbe pa verjetno ne bo. Seveda velja pribiti, da so to šele predlogi, ki niso nikjer preverjeni. O njih naj bi jeseni letos stekla široka razprava, v katero naj bi se vključili vsi delovni kolektivi. Velik del odgovornosti za izpeljavo takega programa bodo morali prevzeti gospodarska zbornica, občinske skupščine, izvršni sveti itn. Naloga, ki smo se je lotili, ni niti malo preprosta. Prek samoupravnega združevanja naj bi strnili velik del akumulacije, ki bo združenemu delu na voljo v prihodnjih letih, in s tem prekinili dolgoletne tokove.

Prekinili naj bi z zaprtostjo posameznih organizacij, se odločneje spoprijeli z drobnjakarstvom, ki smo ga doslej sicer pogosto obsojali, in se koreniteje lotili tudi drugih poglobljeno vprašanj razvoja Slovenije. Akcija zato zasluži veliko pozornost. Seveda pa pri tem ne bi smeli pozabiti, da bo preneka- teri dinar treba vložiti tudi v drugih krajih države. Ne gre samo za vlaganja v povečanje izdelave surovin in energije, pač pa tudi razvoj nekatere predelovalne industrije.

Koliko nas bo vse to veljalo, je za sedaj težko reči. Jasno pa je, da bodo potrebna precejšnja sredstva in da bo slovensko gospodarstvo to breme zmoglo le, če bo dosegalo načrtovano proizvodnjo in če bo ustvarjalo pričakovani dohodek. Če bi sodili po zadnjih mesecih, potem najbrž ustreza zmeren optimizem.

Darko Marin

Prejeli smo pismo iz Beograda

V vojni vzplamtela ljubezen

Ni v navadi, da bi objavljali pisma naših bralcev na teh straneh, vendar smo se tokrat odločili za objavo pisma tovariša Djogovića, ker nam pripoveduje o nekem daljnem prijateljstvu, neki neizbledeli ljubezni do naše Slovenije, ki je bila spletena med narodnoosvobodilnim bojem in po tolikih letih prijetno odzvanja.

Dragi tovariš,

predvsem naj se najprej predstavim, da bom potem lahko pojasnil, zakaj vam pišem: ime mi je Mladen Djogović, pri opravljanju dolžnosti vicekonzula v Lyonu v Franciji sem bil leta 1975 hudo poškodovan. Posledica takratnega atentata je, da sem postal nepokreten invalid.

Lansko leto junija in julija sem bil na rehabilitaciji v Sovjetski zvezi, v Sakiju ob Črnem morju. Ob tej priložnosti sem spoznal skupino petnajstih tovarišic, ki so jih med drugo svetovno vojno sovražniki odpeljali v ujetništvo v Avstrijo. Nekatere od teh tovarišic so pobegnile, nekatere med njimi pa so osvobodili slovenski partizani.

V obmorskem sovjetskem letovišču in zdravilišču Sakiju so se sešle nekdanje soborke, ki so se borile v slovenskih gozdovih med slovenskimi partizani, potem ko so srečno ušle iz nemškega taborišča v Avstriji. Fotografirale so se skupaj z našim državljanom, Mladonom Djogovićem, ki se je v Sakiju zdravil za posledicami atentata nanj, v Lyonu v Franciji.

ni. Med njimi sem srečal take, ki so od leta 1943 pa do konca vojne ostale pri partizanih, največ v dvanajsti brigadi, pa tudi po drugih enotah.

Ko so se te tovarišice po vojni vračale v Sovjetsko zvezo, so na njih bolj postrani gledali. Njihova ljubezen do Slovenije in Jugoslavije ostaja pa tudi po tolikih letih brezmejnja. Pripovedovale so mi, da jim pomeni Slovenija drugo domovino.

Četudi dobro poznam slovenski jezik in poznam prenekatero slovensko pesem, me je postalo kar sram, ko se slišal, koliko slovenskih pesmi znajo še danes te tovarišice, zlasti partizanskih pesmi! Mnoge med njimi sprašujejo o svojih partizanskih tovariših, morda nekdanjih skritih, neuresničenih ljubeznih. Rade bi obiskale Slovenijo, nekdanje soborce in morda katero od proslav slovenskih brigad...

Že ob začetku svojega zdravljenja je dobil tovariš Djogović vabilo, naj se udeleži srečanja nekdanjih sovjetskih bork, ki so se bojevale med slovenskimi partizani. Sestali so se v čudovitem cvetnem parku in se po prvih pozdravnih besedah napotili položiti venec na bližnji Leninov spomenik, v znak spoštovanja velikemu možu in vsem padlim v domovinski vojni. Potem so se odpravili na dom tovarišice Antonine Markovne-Volsenkove, ki živi v Sakiju. Tam so se šele v pravi meri razživel spomini ob prigrizku in številnih zdravcih.

Gostiteljica prešerne skupine Antonina Markovna, ki se je gotovo spominjajo slovenski partizani Dvanajste brigade, Petnajste divizije pod imenom Tonečka Rus, je bila še učenka, ko so jo Nemci poslali v avstrijsko taborišče Gutenstein. S pomočjo slovenske obveščevalke Micke (Marije Potočnik) je mnogim ruskim tova-

rišicam uspelo iz tega taborišča pobegniti k slovenskim partizanom. Prva je bila Ana Ivanovna-Mendeljejeva, za njo pa so prihajale Antonina Markovna, Ani Bruss, Kati Ogdanec, Šura Žežera, Valja Sokolovoj, Lizi Timčenko, Olja Prihodko in druge. Za izjemno hrabrost sta prejeli Antonina Markovna-Volsenkova in Valentina Sokolovna jugoslovansko odlikovanje orden za hrabrost.

Tako je v daljnem Sakiju nenadoma zadonela slovenska pesem. Tovarišice so pripovedovale, da so sicer že prejele iz Slovenije vabila, vendar so ta prispela vedno prepozno, ker je potrebno, da jih povabijo vsaj leto dni prej, da si pri pristojnih organih lahko priskrbijo vsa potrebna dovoljenja. Prav tako pa morajo biti vabila naslovljena še na našo ambasado v Moskvi, da ta pri pristojnih oblasteh posreduje prošnjo za obisk Jugoslavije.

Na Krimu so se nekdanje borce slovenskih brigad srečale prvič po šestintridesetih letih. Posebno pretresljivo pa je bilo srečanje Sonje Klimenko in Klare Sergienko, ki sta bili skupaj pobegnili iz taborišča in se 1943. pridružili brigadi Milana Zidanske. O njej je pisal Mirko Fajdiga v knjigi »Zidanska brigada« pa tudi Vinko Trinkaus v »Brigadah s hribov...«. Tovarišica Sonja je bila tudi poročena s Slovencem in v Sloveniji živi (v Gornji Radgoni) njena hči Larisa, Tamara Bušnova-Nikolajevna pa sprašuje za dr. Marijo Jersovo... Vsakdo sprašuje po kom »svojem«. Upamo, da se bodo nekdanji soborci in soborke nekega dne, na neki proslavi, srečanju ali izletu le našli in si povedali vse tisto, kar je v teh dolgih letih napletlo življenje.

B. Ž. J.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Koper – še o nalogah v tem letu

Obalnokraški odbor ZZB-NOV v Kopru je že aprila obravnaval na svoji redni seji nekaj nalog, katere čakajo to organizacijo v bližnjih mesecih.

Predsednik predsedstva tega odbora Rado Pišot-Sokol je uvodoma poročal o posvetu, ki je bil 31. 3. 1981 na sedežu RO ZZB-NOV v Ljubljani o pripravi na volitve in na kongrese, ki bodo v letih 1982/83, kakor tudi o ustanovitvi in delegiranju delegatov za SLO in družbeno samozaščito pri Medobčinskem svetu ZZB-NOV.

Največ skrbi so posvetili pripravi na razne proslave, katere bodo letos na obalnem področju. Predvsem so poudarili to, da bodo morale biti vse v duhu stabilizacije in zato se bo treba omejiti na najnujnejše.

Proslava 40 letnice Vstaje slovenskega naroda naj bi bila v Brkinih. Toda vsi kraji na tem področju so tako oddaljeni od prometnih zvez, da bi bili preveliki stroški s prevozi.

Pričele so se priprave na proslavo ustanovitve IX. korpusa NOV, katera naj bi bila v Novi Gorici oz. v Ajdovščini. Seveda se bodo o tem še dogovarjali, kajti proslava bo leta 1983. Tokrat pišejo monografijo o IX. korpusu, kajti gre za to, da bi zbrali v eni knjigi vse, kar je že bilo napisano o njem. Vedeti je treba, da je bila ustanovitev IX. korpusa ne le vojaškega, temveč tudi političnega pomena za vso Slovenijo.

40 letnico ustanovitve OF smo proslavljali v Kopru 24. aprila 1981. Ob tej priliki so izdelali filatelisti s pomočjo obalnega odbora SZDL posebni spominski ovitek in spominski poštni žig.

60 letnica marežanskega upora sovпада s koprskim občinskim praznikom, katerega proslavljamo 15. maja. Glavna proslava občinskega praznika in 60 letnice upora je bila v Marežigah 16. maja. Na občinski praznik 15. maja smo odkrili spomenik pokojnemu Tonetu Ukmarju. Slavnostni govornik je bil predsednik RK SZDL Mitja Ribičič, kajti ta proslava je vseprispevala in je del proslav, ki so bile zadnji čas v Sloveniji. Tedaj so se zbrale vse enote, ki imajo svoj domil na obalnokraškem področju.

Za tem so razpravljali tudi o pomoči udeležencem v NOVJ iz zamejstva, ko bodo imeli proslavo ob priliki podelitve odlikovanj. V ta namen so že pričeli z nabiranjem akcij tudi onstran meje v Boljuncu in drugih krajih. Tudi v Sežani so se odzvala vabila razna podjetja.

Za člana Sveta za družbenopolitični sistem pri obalni konferenci SZDL dva delegata, enega iz Pirana, a enega iz Kopra.

Predsednik Rado Pišot-Sokol je poročal tudi o sestanku s člani ANPI iz Trsta, ki je bil v Strunjanu. Tedaj so obravnavali skupne probleme glede zdravniških pregledov članov ANPI in o klimatskih zdravljenjih v naših domovih in o skupnih akcijah v letu 1981. Vsem so dosegli popolno soglasje in sklenili, da se bodo redno obveščali o zadevah, ki so skupne.

Mesec maj bo zelo pester na naši obali in v znamenju utrjevanja bratstva in enotnosti med vsemi narodi in narodnostmi naše domovine, kakor tudi v znamenju poglavlja dobrih sosedskih stikov z onimi v zamejstvu in z naprednimi ljudmi onstran meje.

Bogomil Liliša

Plavž – letna skupščina ZB

Udeležba na letnih skupščinah ZB v krajevni skupnosti Plavž je bila vselej dobra in tako je bilo tudi letos. Prišli so vsi, ki jim je to le dopuščalo zdravje. Skupščina se je začela s kulturnim programom, ki so ga pripravili otroci iz OŠ Tone Čufar. V letnem poročilu o delovanju krajevne borčevske organizacije pa se je dosednji predsednik Franci Pesjak najprej dotaknil političnega položaja doma in v svetu in poudaril, da tudi borce močno prizadenejo pojavi nacionalizma in irendentizma na Kosovu, medtem ko so borci v razpravi te pojave ostro obsodili in tudi pritrdili, da ne bodo dovolili, da bi kdorkoli na ta način blatil pridobitve naše revolucije in žrtve, ki so s svojimi življenji prispevale k bratstvu in enotnosti naših narodov in narodnosti.

Borci so v razpravi ugotavljali, da je v njihovih vrstah še mnogo družbenopolitično aktivnih tovarišev in tovarišic in jih devet predlagali za odlikovanja. Delovna in v številnih akcijah uspešna je bila tudi njihova komisija za razvijanje tradicij NOV. V osmih večjih akcijah je sodelovalo večje število članstva te borčevske organizacije. Naj jih omenimo le nekaj: kurirski smuk, kurirsko kova pošta, pohod na Stol, srečanje v Krpinu, strelsko tekmovanje, izlet v Belo krajino ter komemorativna svečanost v spominskem parku. Mnogi tovariši in tovarišice so se udeležili tudi svečanosti v Dražgošah, v Svečah na Koroskem, ob obisku aktivistov OF, pri manifestaciji ob prihodu štafete mladosti ter še pri drugih akcijah in prireditvah.

Ob koncu letne skupščine so člani borčevske organizacije Plavž izvolili nov devetčlanski odbor in člane posameznih delovnih komisij.

B. B.

Ptuj – Aktivnost borcev je čuti v sleherni vasi

Organizacija članov Zveze borcev NOV šteje v ptujski občini blizu 1400 članov, od tega je kar 430 mater oziroma žena. Morda se podatek, da ima dvojno dobo priznana kar 720 članov, kar je nekaj več kot polovica članstva.

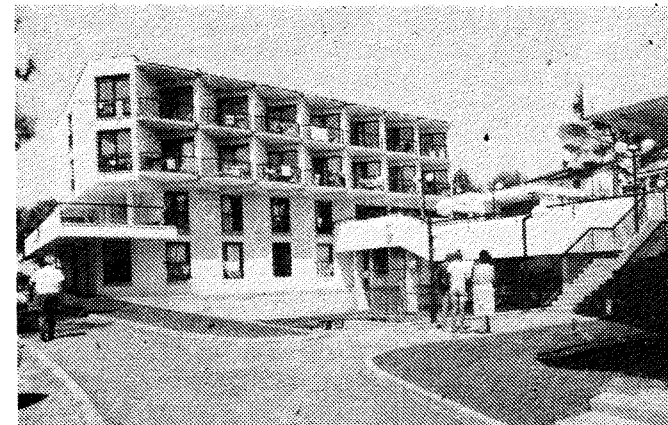
Po zadnji reorganizaciji v ptujski občini je sedaj tu 28 krajevnih organizacij ZB. To pa je podatek, ki med drugim pove, da je danes čuti njihovo prisotnost, zlasti pa se besedo skorajda v sleherni vasi, zaselku; nekje sredi sicer še vedno odmaknjenih Haloz kot tudi sredi Slovenskih goric in sredi rodovitnih polj.

Danes pravzaprav na vasi ni organizacije, kjer ne bi bili v njej tudi člani ZB. Tudi ni organizacije, kjer ne bi bilo čuti besede borcev, ko v delovnih organizacijah, tozdr odločajo in sklepajo o važnih družbenih dogovorih za nadaljnji razvoj delovne organizacije. In resnica je, da je vse to porok, da se nam še zdalec ni treba bati, da bi se neke odločilo mimo interesov borcev, ki se zlasti v tem trenutku trdno stojijo na braniku naše revolucije in naše svobode.

Franjo Hovnik

Počitniška razglednica s pozdravi

Vroče je tudi v Banjolah

Desetdnevni počitniški mandat se izteka petstodevetdesetim gostom prve avgustovske izmene. Vreme in hrana (na jedilniku so bile celo ribe!) brez pripomb. Le za postrežbo je potrebno precej potrpežljivosti, ker so: zajtrk, kosilo in večerja v dveh izmenah z, žal premalo izurjenimi dekleti, pa tudi premalo jih je in se gostu kar smilijo, ko »plavajo« v delu. Te težave bodo minile s pripeko – s sezono, zato bodo tisti, ki bodo prihajali v Banjole pozneje, bolje postreženi.

Lep pozdrav Staš!

Počitniški dom MO ZZB NOV Ljubljana
Banjole, Pula 15. 8. 1981

Umrli je človek

Smrt kot naraven konec nekega bivanja je v življenju nenehno prisotna, tako, da ne utegnemo, ne moremo in ne smemo nenehno razmišljati o njej, saj pomeni nasprotje dinamiki življenja, ki

koli prav zdravem in nekoliko prestreljenem, kakor je sam rekel o sebi, je živelo ducat življenj, zaradi njegove izjemne doslednosti združenih v eno samo življenje. Bistrega razuma in odprtih

vero v humani socializem, ki sta ga učila Tito in Kardelj. In ko v Španiji z uverturo v drugo svetovno vojno prične fašizem svoj krvavi pohod, mu gre tja nasproti, da se od tam kot ranjeni komisar mednarodnih brigad vrne in ga kot sodelavec naših najboljših in komandant narodnoosvobodilne vojske pričaka na domačem pragu. Po zmagi, ki je potrdilo njegovega življenja, se kot minister in diplomat bojuje za usodo Primorske in Koroške in kasneje in vsepovsod za načela, ki so bila njegovo življenje, da se na koncu, nenehni borec, bojuje za čistost narave in okolja, s čutom za lepoto, ki sta mu ga dala mati in rodni kraj.

Lik revolucionarja, borca, kulturnika in humanista dr. Aleša Beblerja ponazarja geslo našega pesnika Mateja Bora njegovi uvodni besedi v knjigi spominov Aleša Beblerja »čez drn in strn« boljši kot bi to zmoglo tisoč besed. Zato naj mi pesnik ne zameri, če z njegovimi verzmi povem vse neizrečeno: Tako je, da svet ni ne bel ne črn, a srce, ki s tem svetom čuti, mora včasih boso čez drn in strn,

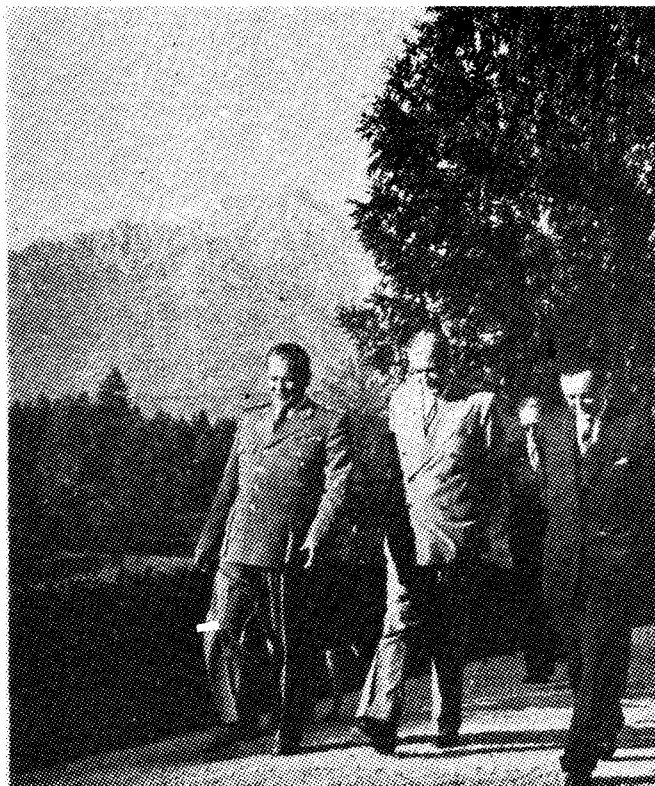
ker se ne da obuti v čevlje brezbriznosti, ki hodijo ljudje v njih po varnih poteh in vendarle pohodijo sami sebe – v soljudeh.

O širini njegovega duha, pristnosti, neposrednosti in človeški toplini pa govorijo tudi njegovo lastne besede, ki jih je napisal v svojih spominih:

Vladimir Makuc

★

»Bil sem v napadu na Quinto. Prodrli smo skoz okope in nato na pokopališče ter prišli do cerkve. Zidana je bila kot trdnjava, kot vse cerkve, tedaj dobro obožena in polna vojaštva. Pognali smo vojsko iz cerkve, nato pa je bilo treba najti nasprotnikove druge oporne točke. Po svoji navadi nisem dolgo premišljeval, marveč sem krenil sam po prazni cesti proti središču mesta. Bil se brez kape in brez znakov na srca. Bilo je toplo. Zadnji dnevi avgusta. Naenkrat mi pride naproti fašist! – V španščini ga vprašam, kje so naši. A on mi vljudno odgovori – Gospod Nemec (tako me je ocenil po akcentu), in odgovori na vprašanje. Hvala, sem mu vljudno rekel in za prvimi vogalom pospešil korak k našim.

Tovariš Bebler s predsednikom Titom in britanskim zunanjim ministrom Ednom 1952. leta na Bledu

Dr. Bebler s svojo življenjsko sopotnico, ženo Vero

Zdaj smo vedeli, kje napasti. Sel sem ob tanku s Čapajevom, komandantom bataljona, in streljali smo v hiše, zdaj levo, zdaj desno. Vendar nisva vsega dobro izračunala, pa sva prišla pod sovražni ogenj. Dobil se cel mitralješki rafal v podkolenske tetive... Zvalil sem se po stopnicah navzdol v neko hišo in ugotovil, da sem se znašel v trafiki. Leže na tleh, sem pograbil nekaj velikih zavojev cigar in si jih vtaknil

podkoleno. Tako mi je bilo lažje. Tu me je našel nekdo od naših fantov. Rekel mi je, naj potrpim, da pridejo pome. Po kakih desetih minutah se je vrnil z dvema fantoma, Spancema. Naložili so me na nosila in me odnesli v previjališče. Pozneje sem izvedel, da je bilo fantu ime Franci Fus, da je bil iz Trbovelj in da je padel nekaj dni pozneje v bitki za Belchite.

Nabrabo se je za poln vlak ra-

njenec. Odpeljali so nas v bolnišnico v Benecasin. Med ranjenci je bilo mnogo naših. Bili so tu Kosta Nadj, Ivan Gošnjak, Peko Dapčević in mnogi drugi. Kdor ni bil ranjen v nogo, je obiskoval nas, ki nismo mogli hoditi. Skozi razbito okno, ki je gledalo na zaprto teraso, kjer so prav tako ležali ranjenci, sem gledal drugega Slovenca, Staneta Bobnarja. Medtem ko sem bil jaz ranjen v levo nogo, je bil on v desno. Zbližala sva se v tej bolnišnici in ostala prijatelja za zmeraj...

★

...Sredi decembra 1941 je Luka poklical tri vojaške voditelje: Staneta Zagarja, Staneta Mlinarja (Franca Rozmana) in Primoža Tratnika (mene). Dobili smo svečano povelje, naj vsak od nas začne v najkrajšem času osvobajati ozemlje, vsak v svojem predelu: Zagar na Gorenjskem, Mlinar na Stajerskem, jaz pa na Notrajskem.

Odgovorili smo mu vsak po svoje, kakor so nam narekovali naši različni značaji: Zagar je rekel, da ni nič lažjega, kot izvršiti to nalogo. Ko se bo vrnil med svoje borce na Jelovico, bodo vsi navdušeni takoj odšli v akcijo. Mlinar je rekel, da bo šel k skupini v Zgornji Savinjski dolini, da se bodo Nemcem lotevali, kolikor bodo mogli, da pa naj nihče ne pričakuje, da bi za daljši čas lahko držali kako ozemlje svobodno. Jaz sem rekel, da pojdem na Bloke, kjer je najboljši kader v Ljubljanski pokrajini in najboljša četa, kaj pa lahko sama ta četa stori, tega ne morem reči vnaprej. Če bi se uprlo vse prebivalstvo na Blokah, bi bila stvar drugačna. Upor pa se ne da izzvati na povelje.

Luka ni bil zadovoljen z našimi odgovori. Naročil nam je, naj gremo vsak na svojo stran in naj storimo, kar moremo...

★

V sklepni besedi h knjigi je dr. Aleš Bebler zapisal:

»Zbral sem svoje spomine. Ne vseh. Preveč jih je in vsi niso taki, da bi se zdeli današnjemu bralcu vredni tiskane besede.

Doživljal sem v svojem dolgem življenju veliko dramatičnega, včasih tragičnega. Povezal sem že v mladih letih svoje življenje z življenjskimi tokovi in ljudmi, da sem tako kot svoje osebno doživljal tudi življenje svoje človeške skupnosti.

Preživel sem dve veliki vojni, preganjanja, spopade, bežanja. Doživel sem čase, ko je uničevanje ljudi in stvari bilo vsakodnevno opravilo.

Vse sem prebrodil in ostal živ. Malo prestreljen in ne zelo zdrav. Tudi moje življenje je samo eno izmed mnogih v časih, ko je človek pomenil zdaj mnogo, zdaj pa bore malo ali nič. Tak sem bil in toliko sem zmogel. Opisal sem dogodke brez olepšav in sprememb, tako kot so mi ostali v spominu; nekateri so se vtisnili globoko, drugi pa so zbledeli in usahnili...

Ranjeni jugoslovanski in španski borci tik pred odhodom iz Španije. Sredi skupine stoji (opirajoč se na opornice) dr. Aleš Bebler

Iz partizanskih dni: fotografija je bila posneta na dan prihoda Miška Kranjca na osvobojeno ozemlje. Zbrani so (od leve proti desni) Dušan Kveder – Tomaž, Miško Kranjec, dr. Aleš Bebler, Boris Kraigher in Lidija Šentjura.

ga živimo. Toda prav zato človek, ki mu je dana lastnost, da razmišlja, v tihih trenutkih, začuti njeno prisotnost, tem bolj, kadar zaznamuje človeka, ki mu je bil blizu in s katerim je križal svojo življenjsko pot. Tak trenutek tišine za nas španske borce pomeni prenehanje bivanja dolgoletnega predsednika našega Združenja španskih borcev Jugoslavije dr. Aleša Beblerja. Trenutek tišine in razmišljanja – in praznine, ki jo življenje spet izravna z zaraslo brazgotino, ki se prilagaja borcu po smrti, ki nam je dobra znanka.

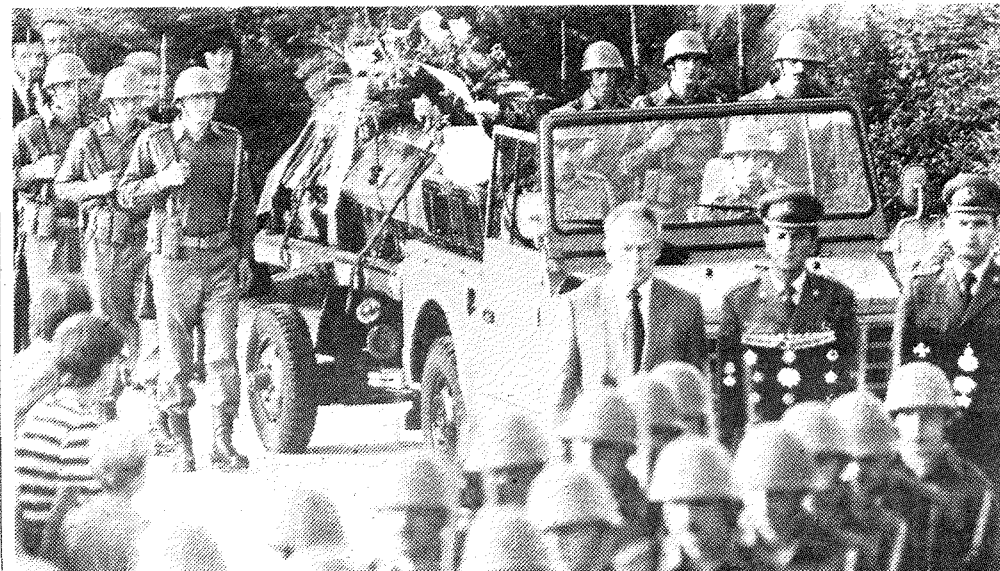
O dr. Alešu Beblerju in njemu v spomin napisati vse, kar v tem trenutku roma skozi zavest, je nemogoče, kajti v njegovem telesu, ni

oči je sprejemal in kritično presojal vse, kar življenje prinaša in tisto, kar je v njem po nepotrebnem napačno, je poizkušal popraviti in spremeniti z vsemi močmi, ki so mu bile dane, in ker en sam človek ne zmore veliko, skupaj z ljudmi, ki so jim bile želje in hotenja uravnane v isto smer.

Kot mlad fantič je moral iz rodne Idrije skupaj z družino emigrirati v Ljubljano, da se umakne tuji okupaciji in fašizmu, ki ga je tako že zgodaj in »iz prve roke« spoznal. To in družbene krivice, prisotne tudi v novem okolju so bile temelj njegove življenjske poti, ki ga kot naprednega študenta-komuniste vodi v boj skozi ilegalo in zapore v Sovjetsko zvezo, kjer ob naraščajočem stalinizmu utrdi

Iz mednarodne arene: leta 1951 so jugoslovansko delegacijo na generalni skupščini v Parizu zastopali (od leve proti desni): Marko Ristić, Vladimir Bakarić, Edvard Kardelj, dr. Aleš Bebler in Leo Mates. V vrsti za njimi sedijo še: Vladimir Dedijer, Ljuba Radovanović, Vlada Hadžipansov in prof. dr. Milan Bartoš

Zadnje slovo od revolucionarja, španskega borca, narodnega heroja in državnika dr. Aleša Beblerja

Prebiram borca

Pred menoj je poletna bera revije Borec. Dvojna številka 6/7 in številka 8 s poletno-počitniškim ozračjem res nimata nič opraviti, kajti prilagajanje trenutnim razpoloženjem pač ni v naravi tega mesečnika, ki skuša kolikor mogoče dosledno slediti svoji temeljni namembnosti – ohranjanju revolucionarnih tradicij in resnemu obravnavanju zgodovine narodnoosvobodilnega boja. Očitno pa je – sodeč po zadnjih nekaj številkah – tudi več drugih prizadevanj, ki naj bi dograjevala že znane in v triindvajsetih letih izhajanja revije dodobra obvladane uredniške temelje. Mednje štejemo predvsem željo po bralnosti, ki se razgrinja tako po vsebinski kot po oblikovni plati. V primerjavi s poprejšnjimi letniki je postal Borec veliko bolj »imeniten«. Očitna je skrb za njegov vnanji in notranji estetski videz: lepo ovojnico, boljši papir, do-

vsebinskem pogledu zastavilo cilje, izhajajoče iz svežih pobud, čeprav je korak, storjen v tej smeri, v primerjavi z onim drugim, oblikovnim, za zdaj nekoliko manj izrazit. Toda smeri prizadevanja so vidne tudi na tem področju. Je pa kajpak jasno, da zahtevnejših vsebinskih premikov ni mogoče izpeljati čez noč. Te pač terjajo svoj čas in svoje obdobje prilagajanja novim zahtevam.

Glede na tehtnost so osrednja besedila Borca vpeta v vsakokratno rubriko »prispevek k zgodovini NOB in revolucije«. V številki 6/7 je take vrste študija Zdravka Klanjščka z naslovom »Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem – uresničenje Titove strategije na slovenskih tleh« (temeljita in hkrati tudi bralsko zanimiva razčlemba vprašanja povelj in vojaško-političnih sugestij iz vrhovnega

nek način »lokalistična« (na primer: razglabljanje Mileta Pavlina – v 8. številki – o tem, kako in kdaj je postala 15. divizija udarna). Teksti te vrste bi sodili v notranjost revijalnih strani in ne na njihovo »čelo«.

Dokaj vidno je prizadevanje po popestritvi revije s poezijo in prozo, kista smiselno vezani na vojno in revolucijo. Borec v izobilju ponatiskuje znane (pa tudi manj znane) pesmi slovenskih partizanskih pesnikov oziroma poetov najtežjih časov, pri čemer pa nam je nekoliko žal, da o datumih in motivih nastanka teh verzov izpovedi ne zvedemo ničesar – pa bi bila kakšna spremna opomba prav dobrodošla... Kot utrinki se vmes pojavljajo tudi prozni drobci, naj gre za Zormanovo »skico za poglavje iz romana«, za Mevljev »neobjavljeni in neuprizorjeni skeč iz vojnih dni«, za Zlobčev pismo, v katerem pod naslovom »Samo svoj obraz iščem« razloži svojo nemoč, da bi kot kronist »urejal« in izpovedoval svoje spomine na »tiste čase, večje od nas samih«, kajti doživlja tedanjih dni gnate v sebi kot pesnik, za Brenkovo »spominsko pričevanje« (v spomin umrli partizanki – pod naslovom »Pogreb«), za Apihovo spominsko črtico »Zapoznili nekrolog« ter ne nazadnje za prevod kratke zgodbe srbskega pisatelja Milenka Vucetića »Kolo«. Res so bolj utrinki – in manj plod sistematičnega odbiranja, vendar zato ne brez pomena in teže, saj izpričujejo sedanjí pogled na nekdanja dogajanja in njihove protagoniste, kar vsekakor je eno izmed pomembnih dejanj neke revije.

V pravnem razmerju odmerja Borec svoj prostor besedilom, kakršnih eno je zapis Ivana Jevca o izdajstvih in vojnih zločinih slovenskega škofo in precejšnjega števila duhovnikov v letih narodnoosvobodilnega boja; gre za »odmev« na predavanje teologa dr. Perka, ki je skušal medvojno katoliško cerkev na Slovenskem oprati krivde, češ da ni bila isto kot njena škofija oziroma domobranstvo. V članku je našeta dolga vrsta neizpodbitnih argumentov, ki ne omogočajo revizije zgodovinsko izpričanih dejstev. V tem in takem kritičnem preverjanju dogajanj je prav gotovo eno najbolj pomembnih poslanstev Borca.

Nič manjšega pomena pa ne pripisujem rubriki »političnih razgledov«, ki jih poznavalsko in pregledno prispeva Florjan Lajmš. Ti vojaško-politični komentarji, zadevajoči posamezna ključna območja sedanjih trenj med obema vojaškima velesilama (Indijski ocean – tema komentarja v številki 6/7, Sredozemlja – tema številke 8), bodo – vpeti v celotni letnik – dragocen prispevek revije Borec k našemu občemu vedenju o aktualnih dogajanjih sedanje svetovne napetosti.

Borcu do popolnosti še marsikaj manjka, vendar je na dobri poti. Kaj lepšega reči o reviji, kot da jo radi in s pridom vzamemo v roke!?

V. Konjar

DOGODKI

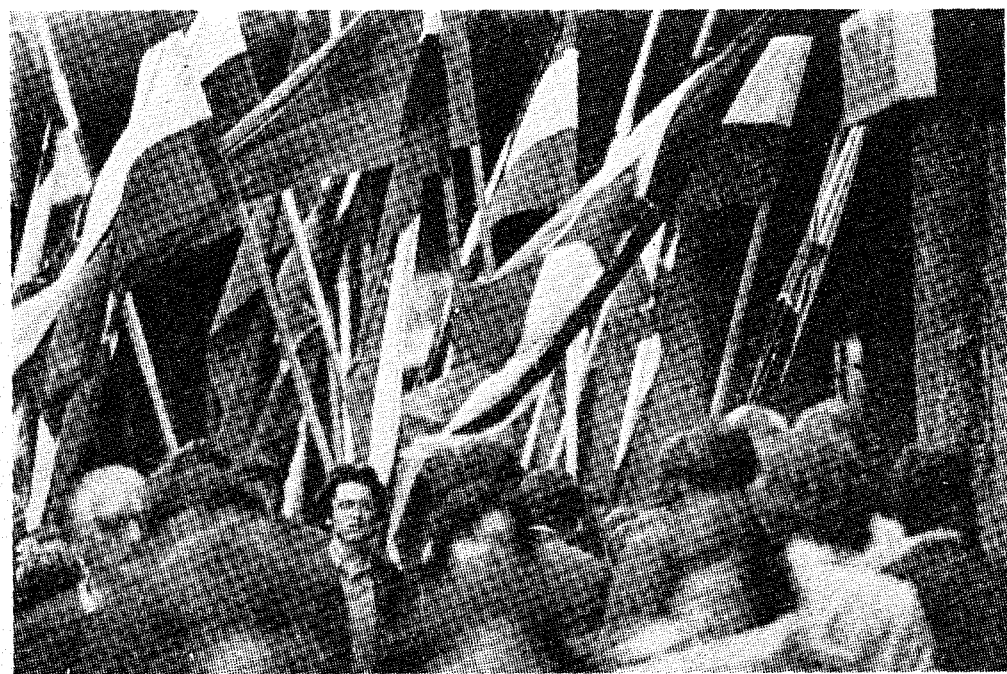
Dokumentarni filmi nevrščenih. Kranjski Interfestival, ki se poleg organizacije mednarodnega festivala športnih in turističnih filmov ukvarja tudi z drugimi filmskimi akcijami, bo konec letošnjega oktobra pripravil večdnevno predstavitev filmov nekaterih nevrščenih držav. Zdi se, da je za Jugoslavijo že zadnji čas, da se izkaže s takšno prireditvijo, saj smo o njej (o zagrebškem festivalu nevrščenih kinematografij) doslej samo govorili, do dejanj pa nismo prišli.

*

Ne prezirimo kinoteke! Ljubljanska kinoteka, ki je pred kratkim postala sestavni del Kinematografov v Ljubljani, je za prave ljubitelje in poznavalce filmske umetnosti prejšnjih desetletij zagotovo najbolj bogati vir informacije, a hkrati tudi najbolj pester kinematograf, saj se program v tej dvorani dobesedno menja iz dneva v dan. V avgustu in septembru je v enaki meri poskrbljeno za gledalce, ki se hodijo v kino predvsem zabavati, kot tudi za vse tiste, ki resno preučujejo zgodovino filmske umetnosti. Za prve tečeta ciklus filmov o Tarzanu ter francoske »zandarske« komedije, za one druge, zahtevnejše gledalce pa je ob sredah zvečer na voljo ciklus nemških ekspresionističnih filmov iz dvajsetih let našega stoletja (denimo: Kabinet voščeneh lutk režiserja Paula Lenija, Langov Metropolis ter njegova Ženska na mescu, Tragedija prostitutke Bruna Rahna, Pabstov Dnevnik izgubljenke in drugi.) Vmes, med obema »kategorijama«, pa predvaja Kinoteka ob sredah popoldne in ob sobotah zvečer slovita filmska dela, ki sodijo v vrst »vojnih filmov«. Naj jih nekaj naštejemo: Vražja brigada, M. A. S. H., Simfonija herojev, Zračne sile, Zrtvovani, Možje v torpedih – in drugi.

*

»Mladje« bo spet izšlo. Pred časom smo z obžalovanjem prebrali novico, da koroški rojak-pisatelj Florjan Lipuš opušta izdajanje revije »Mladje«, ki je bila dolga leta znanilka slovenske literarne ustvarjalnosti na Koroškem. Vzrok so bile denarne težave. Toda kmalu je sledilo novo, bolj optimistično obvestilo: konec junija so se v Celovcu zbrali nekateri sodelavci »Mladja« in ustanovili interesno skupnost za nadaljnje izdajanje revije. Sklenili so poskrbeti za finančna sredstva ter pozvali vse za kulturno politiko odgovorne javne ustanove v Avstriji in Sloveniji, da storijo, kar jim velevala dolžnost. Avstrijski zvezni minister za pouk in umetnost se je že odzval z obljubo za letno podporo v znesku 50.000 šilingov. Njegovemu zgledu naj bi sledila tudi koroška deželna vlada. Naslednja številka »Mladja« izide te dni.

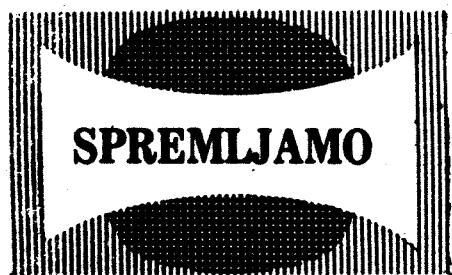

mišljeno grafično opremo itn., do česar pa seveda ni bilo mogoče priti brez posebnih, dodatnih prizadevanj. Izkazuje jih obilica reklamnih oglasov, ki dajejo reviji solidno gmočno osrlovo za njene posege k višji kvaliteti.

Seveda pa »zunanja obleka« ni edino, kar nas v zvezi z neko revijo more in mora zanimati. Lep videz in soliden natis (pa tudi pravočasnost izhajanja, kar na Slovenskem prav gotovo ni pogostna čednost), so samo nujni pogoji za vsebinsko trdnost dela, ki naj ga revija opravlja.

Ni dvoma, da si je uredništvo Borca tudi v

štaba v slovenski glavni štab ter njihovega ustvarjalnega uresničevanja ob upoštevanju slovenskih specifik, v številki 8 pa kleno napisano poročilo dr. Venceslava Glišića o »Srbiji med vstajo 1941. leta« (v smislu zgodene podobe sicer močno zamotanih razmerij, ki jih je prineslo prvo leto okupacije in notranjih diferenciacij). Vprašujem se, zakaj tem in takim besedilom Borec ne namenja svojih uvodnih strani, kamor so razvrščeni zapisi, ki po presoji uredništva sodijo v rubriko »spomini in gradivo«. Ta besedila so sicer v dokumentarističnem smislu »naša«, vendar včasih preveč nadrobna, razvlečena in na

Ljubo doma – in nekaj vprašajev

Teh vrstic na papir niso zvabile samo zadnje televizijske Kulturne diagonale, ki so bolj na široko spregovorile o temi, kot je »turizem in kultura«, bile pa so jim vsekakor v spodbudo.

O teh rečeh slišimo in preberemo marsikatero pikro. Ponavadi imamo v mislih tuje goste-turiste, ki se v poletnih tednih pripeljejo k našemu morju in pod naše razkošno mediteransko sonce, a jim, kot pravimo, poleg tega sonca ter postelje in hrane ne znamo ponuditi nič drugega. Res je, stavki te vrste so medtem že postali fraza, s frazami pa je navadno tako, da jih izgovarjamo in si prek njih olajšamo

dušo. Toda tako ravnanje je seveda jalovo in ne pelje nikamor, kajti dejstva kljub spoznanjem in ugotovitvam ostajajo, kakršna so bila.

Gre pa v resnici za to, da bi jih spremenili. Da bi jih vsaj začeli spreminjati...

Dandanašnji potuje po svetu sem ter tja na stotine milijonov ljudi. Potovalni turizem je postal veleindustrija. Nekateri dežele – gostiteljice ga imajo vpisanega na vrhu svojih gospodarsko-finančnih seznamov. Toda ekonomski uspehi, ki so seveda izrednega pomena, še zdaleč ne smejo biti edini, če se ves ta pretok med ljudmi in narodi ne želi diskreditirati. Kajti moralni učinki, ki jih sicer ni mogoče denarno ovrednotiti, niso nič manj pomembni. Biti odprt vsem drugim, imeti medsebojne stike, prizadevati si k medsebojnemu spoštovanju in občudovanju, predstaviti drugim, kar smo ustvarili in kar imamo, uveljaviti svojo deželo in njene življenjske moči tudi po tej poti – vse to so enako pomembni cilji in ne samo postranski učinki denarnega ali deviznega priliva.

Kako je v resnici, vemo.

Vse premalo se na svojega gosta-turista oziramo kot na človeka, posameznika, ki se na dolgo pot v naše kraje ni odločil samo zavoljo lenarjenja pod vročim soncem in ob bistri vodi. Na pot ga žene tudi in predvsem želja po spoznavanju novih krajev in novih ljudi. Kot se tudi mi sami na svojih turističnih popotovanjih želimo

napajati s kulturo in življenjem ljudi onstran naših lastnih izkustev, so za nas z vsjo človeško radovednostjo odprti tuji. Samo pogledjmo, kolikšne množice romajo skozi Dioklecijanovo palačo, na izlete z barkami ali avtobusi, pa v puljsko areno, v Lipico in Postojno in k drugim znamenitostim, ki so pač razvpite v svojem slovesu in jim njihove ogledne omogočamo. Vse to so očitna znamenja njihove človeške vedoželjnosti. Toda vsa zgodba turistovih tednov pri nas se s tem ne bi smela končati. Končujemo jo mi, ker od tod dalje ne znamo razmišljati. Naši gosti pa si, kar sledi tudi iz prenekaterih ankete, želijo stike z našimi ljudmi, z našim življenjem in z našo kulturo – ne le z njenimi svetovnoznanimi znamenitostmi. Toda njihovih želja nihče ne sliši. Le malo verjetno je seveda, da bi jih kdorkoli znal na glas in jasno formulirati. Iskanje stika z našim življenjskim utripom je bolj slutnja kot zastavljeno vprašanje. Predvsem od nas samih je odvisno, kako tej potrebi strežemo. Tuji najbrž ne morajo vedeti, kaj se dogaja v naši literaturi, v naših gledališčih, v našem filmu, v našem slikarstvu, v našem glasbenem izrazu, lahko pa smo prepričani, da bi jih predstavitev značilnih, zanimivih in vrednih sestavin te naše kulture oziroma umetnosti zanimala. Seveda ne na stereotipen, pač pa na ustrezen način, prek našega zavestnega plasiranja dogodkov (nastopov, prireditev, gosto-

vanj) tja, kjer je zbranih največ ljudi, ki se ozirajo po doživetjih: na trgih ali ulicah naših starih obmorskih mest, na terasah velikih hotelov, v kampingih in med bungalovi. Organizatorji teh turističnih čebelnjakov bi morali dogodke te vrste seveda vnaprej vračunati v svojo ponudbo razno-terih možnosti ter vlagati vanje trud, kot ga pač terja vse, kar na tem svetu počnemo. Občasni nastopi lokalne folklorne skupine ne zadoščajo. Organizirati bi veljalo potujoče gledališke skupine ter predvideti njihove gostovalne turnee. Pripraviti bi bilo treba bogat izbor najboljših možnih koncertnih in plesnih nastopov. Predstaviti bi bilo treba najboljša dela naše sodobne književnosti. Vse to bi morale na pot med ljudi pospremiti v tuje jezike prevedene obrazložitve.

Tega seveda ne morejo opraviti posamezna turistična mesta ali podjetja sama. Potrebna bi bila enovita organizacija – enoviti napor jugoslovanske turistične zveze, ki bi vnaprej predvidela in pripravila vse, kar je potrebno, vpregla v ta voz organizme naše kulture in postorila, kar je storiti potrebno, da bi končno res začeli podirati zid tujsstva, ki tiči med nami in množicami naših gostov. Ne sme nam biti vseeno, ali se s počitnic vračajo prepojeni zgolj z lepotami naše narave, ne pa tudi z vsebino našega življenja in z enkratnostjo naše kulture.

V. K.

TREBNJE

Sporazum o vzdrževanju tabora

Na pobudo Zapadnodolenjskega odreda, komisije za varstvo vojaških spomenikov in OO ZZB NOV Trebnje je skupščina občine Trebnje sprejela predlog samoupravnega sporazuma o uporabi, vzdrževanju in varstvu spominskega tabora Zapadnodolenjskega odreda v gozdu Jelovka pod Zaloko.

Tabor se razprostira na štirih gozdnih parcelah Gozdnega gospodarstva Brežice, toz Puščava pri Mokronogu. V njem so označeni ali obnovljeni objekti, kot so tehnika, zemljanke, šotori, klavnica, straže, prva pomoč in smeri patrulj. Obnovil jih je Kazensko-poboljševalni dom Dob pri Mirni.

Zapadnodolenjski odred, ki ima od leta 1978 domicil v občini Trebnje, želi s tem sporazumom doseči stalno skrb nad taborom ter tako ohraniti spomin na revolucionarno delovanje te enote. Sporazum, ki bo do končnega sprejema doživel verjetno še kakšna dopolnila, predlaga, da bi za vzdrževanje gozda, poti in vodnih odtokov skrbelo Gozdno gospodarstvo Brežice, toz Puščava, za objekte pa predvsem Kazensko-poboljševalni dom Dob pri Mirni.

JANEZ PLATIŠE

KRIŽEVCI

Spominsko obeležje

Ob 40-letnici vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti – spominsko obeležje devetim padlim borcem za svobodo v Križevcih pri Ljutomeru.

V letošnjem jubilejnim letu, ko se spominjamo začetkov vstaje naših narodov, je tem bolj razumljivo, da obudimo spomin na vse padle borce NOV in žrtve fašističnega nasilja, ki so dali svoja življenja za svobodo. Tudi Prlekija se je bojevala proti fašizmu in v tej moriji so tudi v vaseh Prlekije ugašala življenja ljudi, ki so preveč ljubili svoj narod in svobodo.

Devet ugaslih življenj krije to skupno obnovljeno grobišče v Križevcih pri Ljutomeru, ob katerem so se pred dnevi zbrali svojci padlih borcev, člani KO ZZB NOV Križevci pri Ljutomeru, mladina in člani vseh drugih družbenopolitičnih organizacij kraja in občine ter s komemorativno slovesnostjo počastili veličino njihovega boja in žrtve.

Na spominskem obeležju so napisana imena: Maksimiljan Aleksič, od 1943 borec 9. brigade 18. divizije, padel 30. 12. 1944 v Dvoru pri Žužemberku; Anton Magdič iz Iljaševca, od 1943 borec 1. bataljona Sercerjeve brigade, padel 5. 3. 1945 v Halozah; Anton Suncič iz Borec, sodeloval v NOV od 1943, padel v boju pri Velicah 13. 4. 1944; Ivan in Katarina Žalik iz Logarovec, ki so ju ustrelili kozaki 2. 2. 1945 v partizanski postojanki – njuni domačiji; Ciril Jureš iz Bunčan je bil hudo ranjen v boju s kozaki v Logarovecih. Kozaki so ga ujeli, mučili in v Ljutomeru obesili na glavnem trgu na kostanj; Alojz Križanič-Miro, sekretar SKOJ za Ljutomersko okrožje, je bil ranjen 27. 2. 1945 na Kraenščaku pri Ljutomeru. Kozaki so ga izsledili ter ustrelili 3. 3. 1945 v Pristavi pri Ljutomeru; zakonca Janez in Emilija Prelog iz Grlave sta darovala svoji življenji 5. 1. 1945 v boju s kozaki. Skupaj s tremi partizani sta zgorela v svoji hiši.

Ob nešteti pa se spominjamo tokrat še Staneka Topolnika iz Banovec, ki počiva na križevskem pokopališču v grobu skupaj s starši. Kozaki so ga aretirali 29. 12. 1944, ga mučili in 15. januarja 1945 v gozdu pri Ljutomeru ustrelili kot talca.

Krajevna organizacija ZZB NOV Križevci pri Ljutomeru se je že nekaj let trudila, da bi uredili skupno grobišče in spominsko obeležje preminulim tovarišem. Spomenik je projektiral Janez Rebernjak in izdelal ga je kamnosek Mirko Mohorič. Sredstva pa so prispevali Skupščina občine Ljutomer, občinska konferenca ZZB NOV Ljutomer, krajevna konferenca SZDL, krajevske skupnosti Križevci, Veržej, Logarovci-Berkovci, KZ Ljutomer-Križevci, križevske opekarne, trgovsko podjetje Vesna Ljutomer in društva AMD, LD, TD ter društvo upokojencev Križevci.

STANISLAV FEUŠ

Spominsko obeležje v Križevcih pri Ljutomeru

JESENICE

Po poteh karavanških graničarjev

Občinska konferenca ZSMS Jesenice je skupaj z obmejnimi enotami JLA z gorenjskega območja izvedla tradicionalni, tokrat 4. pohod Po poteh karavanških graničarjev. S pohodom so počastili 15. avgust – dan graničarjev in spomin na graničarje, ki so darovali svoja življenja pri opravljanju najbolj častne in odgovorne naloge – varovanju in branjenju naših meja.

Udeleženci letošnjega pohoda so bili razdeljeni v tri pohodne enote. Najdaljšo pot je prehodila prva pohodna enota ki so jo sestavljali predvsem graničarji iz obmejnih karavil ter nekateri drugi planinci. Udeleženci prve pohodne enote so odšli na pot iz Javorniškega rovta skozi Medji dol na Vajnez in naprej do Prešernove koče na Stolu, zatem pa do Valvazorjevega doma in naprej v Završnico. Druga enota je odšla s Koroske Bele prek Valvazorjevega doma v Završnico. Sestavljali so jo mladi jeseniški brigadirji in planinci. Tretja pohodna enota je prehodila pot od karavle na Ljubelj čez Zelenico in mimo lovskih koč v Završnico, sestavljali pa so jo graničarji in mladinci iz trziške občine. Ob koncu pohoda je bila pri spomeniku Dragoljubu Milovanoviču v Završnici osrednja proslava ob 15. avgustu – dnevu graničarjev v jeseniški občini.

Čeprav je pohod lepo uspel, je vendarle treba pripomniti, da je bila letos udeležba skromnejša kot pretekla leta, saj je bilo na pohodu predvsem premalo mladih iz osnovnih organizacij ZSMS ter raznih društev in organizacij. Kljub dobri obveščenosti je bila tudi udeležba na sklepni proslavi zelo skromna, saj razen pohodnikov skorajda ni bilo nikogar. Predstavniki obmejnih enot oziroma graničarji so v Završnici zamen pričakovali predstavnike raznih organizacij, društev in drugih, k z njimi sodelujejo pri različnih akcijah.

Brez dvoma bodo morali organizatorji letošnji pohod temeljito analizirati, poiskati vzroke za tako skromno udeležbo ter se verjetno dogovoriti o določenih spremembah.

JANKO RABIC

Prva pohodna enota na poti od Prešernove koče na Stolu v Završnico

AJŠEVICA

Obmejne enote JLA so praznoval

Letošnja osrednja slovesnost Ljubljanskega armadnega območja ob dnevu obmejnih enot JLA je bila 16. avgusta na Ajševici pri Novi Gorici. Preživeli borci 2. brigade 1. slovenske divizije vojske državne varnosti so se dopoldne sestali na zboru brigadne skupnosti. S proslavo so poleg dneva obmejnih enot JLA počastili tudi 40-letnico vstaje naših narodov in narodnosti, obenem pa so se zbrani spomnili na nekdanjega komandanta 2. brigade VDV naše narodnoosvobodilne vojske, revolucionarja in borca Slavka Furlana-Dušana, po katerem so istega dne poimenovali vojašnico na Ajševici.

Na ta praznični dan so z Ajševice krenili na pot tretjega tradicionalnega pohoda po stazah graničarjev od Mure do Jadrana. Pripadniki JLA in mladinci iz cele Slovenije bodo prehodili več kot 700 kilometrov.

PTUJ

Borci treh krajevnih skupnosti

Krajevna organizacija ZB NOV Tone Žnidarič Ptuj je ob ptujskem občinskem prazniku organizirala izlet v pomembne zgodovinske kraje, in sicer v Dražgoše, v partizansko bolnišnico Franjo, ogled rojstne hiše našega največjega pesnika dr. Franceta Prešerna in ogled zloglasnih mučilnic v Begunjah. Z izvedbo izleta so udeleženci zelo zadovoljni ter si želijo več takšnih ogledov v raznih naših krajih. Ker se vrste članov ZB hitro in zelo redčijo, smo za ta izlet združili tri krajevske skupnosti, in sicer Tone Žnidarič, Budina-Brstje in Spuhlja za zadostno število udeležencev.

STANE FRIC

BEGUNJE

Razstava maket spominskega parka

V avli republiškega centra obfambnega usposabljanja Poljce pri Begunjah so udeležencem slavnostne seje občinske skupščine Radovljica ob občinskem prazniku 5. avgusta prvič pokazali maketi spomenika in spominskega parka padlim borcem 3. bataljona Prešernove brigade na Pokljuki.

Po zamisli akademskega slikarja in kiparja Jaka Torkarja z Jesenic in po načrtih arhitektov Zavoda za urbanizem Bled inž. Milana Jerala in inž. Radovana Jemca je maketi izdelal znani jeseniški oblikovalec Marjan Dolinšek.

Pobudo za ureditev spominskega parka je že pred dobrim letom v dogovoru z občinskimi odbori dal medobčinski svet ZZB NOV za Gorenjsko, ki je tudi naročil avtorjem izdelavo načrtov. Obe maketi sta že razstavljeni v stari osnovni šoli Čebelica v Radovljici in bosta na ogled do konca avgusta. Končno odločitev za potrditev najustrežnejšega načrta bodo sprejele sporazumno vse gorenjske organizacije ZZB NOV na osnovi mnenj in pripomb, ki jih bodo zbrali v vseh gorenjskih občinah.

J. R.

ŠPITALIČ

Niso nas pozabili

Ob srečanju štajerskih kurirjev, ki je bilo na Tolstem vrhu junija letos, ko je bila odkrita spominska plošča kurirski postaji TV-7S, je bila izrečena želja, da se vsako leto ob obletnici ustanovitve postaje srečajo kurirji s krajani, ki so med NOB kot aktivisti in sotrpini družno delovali ter delili vse dobro in hudo.

Prvo tako srečanje, v prihodnje naj bi bil to krajevni praznik, je bilo v nedeljo, 9. 8. 1981. Ob 9. uri je bil v Špitaliču na pokopališču zbor kurirjev. Poklonili so se komandantu 13. SNOB Milenku Kneževiču, ki je padel aprila 1945, prav tako številnim partizanskim materam in očetom, partizanom-soborcem ter borcem 14. divizije v Žickem samostanu.

Opoldne pa smo se zbrali pri Zidanskovi zidnici, kjer sta kurirja Adolf Adamič in Nace Gregorčič podelila značke in priznanja posameznikom in družinam, ki so nesebično delovali za NOG ter s kurirsko postajo TV-7S na Tolstem vrhu. S solzami v očeh smo jih sprejemali, niste nas pozabili.

Po enominutnem molku za padle in umrle je spregovoril tovariš Adolf Adamič in še posebej naglasil Titove besede, ko je dejal »brez zaledja bi bili nič«, to se je pokazalo tudi na tem območju, ko so bili ljudje pripravljeni darovati tudi svoja življenja za skupno, lepšo stvar. Podeljena priznanja nimajo materialne vrednosti, so pa ponos in zgodovinska vrednost, zato jih hranite našim zanamcem, je poudaril.

Delo kurirjev ni bilo lahko. Varovati so morali svojo postojanko in kraj v največji konspiraciji, da so lahko redno vzdrževali zvezo z drugimi postajami. Brigade so se po bojih umaknile, kurirji in prebivalstvo pa so ostajali in bili izpostavljeni sovražniku. Kljub temu da so slovenski kurirji opravljali nadvse pomembne naloge pri prenašanju pošte in vzdrževanju zvez z Gorenjsko, Primorsko, Dolenjsko, Koroško in Štajersko, se počutijo odrinjene in prikrajšane. Za svoje delo imamo malo priznanj, le redki so, ki imajo priznanje za hrabrost.

Pomembno nalogo so opravili kurirji postaje TV-7S tudi na političnem področju. Takoj je začelo organizirano delo v Špitaliču pa tudi v Žičah, Ločah, Konjiški vasi in Konjicah. Aktivnost in politično delovanje kurirjev sta dokaz, da še danes ljudje živijo z njimi. Mladinska organizacija je kmalu prerasla v skojevsko. Zelo se je izkazala krajevna obveščevalna služba, v kateri so bili zajeti od pionirkov do starejših. Sodelovanje kurirjev s krajani se kaže tudi v tem, da se vračajo v kraje, kjer so preživeli narodnoosvobodilni boj. Se vedno se zavedajo pomembnosti baze. Veselijo se, da se življenje v teh nekoč odročnih krajih izboljšuje, pogrešajo pa, kot tudi sami Špitalčani, večjo skrb in razumevanje družbenopolitičnih organov občine Slovenske Konjice. Žal ni bilo na tem srečanju, prav tako ob odkritju spominske plošče 13. junija, nobenega predstavnika občinskega komiteja ZK ali SZDL, čeprav je bil o tem obveščen občinski odbor ZZB v Slovenskih Konjicah. Ko so letos v Konjicah delili odlikovanja, so pozabili kurirje, kot da jih v njihovi krajevni in občinski organizaciji ni. Pa vendar obstajajo in so med narodnoosvobodilnim bojem tudi kurirji odigrali pomembno politično in strateško nalogo.

Ko smo se tako pogovarjali o vseh teh problemih s predsednikom krajevnega odbora ZZB NOV Špitalič, smo si zaželeli v prihodnje več sodelovanja tudi pri družbenopolitičnih dejavnostih občinskega odbora v Slovenskih Konjicah. Obenem smo sklenili, da se srečanja nadaljujejo in prerasejo v krajevni praznik Špitaliča. Predlagamo tudi, da se šola Špitalič, ki je podružnična šola matične šole Dušana Jereba v Slovenskih Konjicah, poimenuje po Milenku Kneževiču, komandantu 13. SNOB Mirka Bračiča.

PAVLINA KRALJ

USKOVNICA

Planinci so se srečali z borci

V počastitev praznika občine Radovljice in 40-letnice vstaje je planinsko društvo Srednja vas v Bohinju 2. avgusta skupno z borci Jeseniško-bohinjskega odreda organiziralo na Uskovnici dan planincev in srečanje borcev tega odreda. Srečanje se je začelo nekaj po 11. uri pred planinsko kočjo na Uskovnici. Najprej je govoril podpredsednik planinskega društva Srednja vas Filip Šubelj, ki je posebej poudaril pomen prvega takšnega srečanja planincev in borcev NOV za gojitev tradicij NOB, za usposabljanje v SLO in DSZ ter za zgled pri pridobivanju telesne kondicije.

V imenu borcev Jeseniško-bohinjskega odreda je govoril komandant odreda Jernej Franc Milčec.

Orisal je namen ustanovitve tega odreda. Njegova prva naloga je bila zasesti linijo bivše jugoslovansko-italijanske meje in tu zadržati umikajočega se sovražnika. Razen tega je bila mobilizacija novih borcev ena glavnih odredovnih nalog. Borci odreda so ob osvoboditvi Beograda ponesli zastavo na vrh Triglava, ki je bil simbol OF in upora Slovencev proti okupatorjem. V govoru je poudaril, da današnje stanje pri nas skrbi vse borce, in da se je potrebno odločno bojevati za že priborjene pravice in današnje samoupravno socialistično ureditev. Pri tem je dejal, da je treba spoštovati lik tovariša Tita in njegova priporočila mladim.

Ob tem srečanju so planinsko kočjo na Uskovnici poimenovali po Jeseniško-bohinjskem odredu. V kulturnem programu so nastopili folklorna skupina iz Srednje vasi, mladinski trio ob spremljavi kitarista Janeza, planinec Anton Mikel je recital Finžgarjevo pesem o Triglavu, tamburaška skupina iz Bohinjske Bistrice in drugi. Delegaciji planincev in borcev NOV sta odnesli in položili vence k spominskemu obeležju padlim borcem na tem območju.

Po proslavi je bilo prijetno družabno srečanje, na katerem so planinci in borci NOV razpravljali o skupnih nalogah v prihodnje.

Borci Jeseniško-bohinjskega odreda pred planinsko kočjo na Uskovnici

PTUJ

Letos so praznovali v Stopercih

Skorajda ni Ptujčana, še manj osnovnošolca, ki mu ne bi bila do podrobnosti znana novejša zgodovina. Med junake naše revolucije lahko brez dvoma štejemo tudi borce prve Slovensko-goriške čete, ki je osmega avgusta zvečer leta 1942 skorajda v celoti izkrmavala v Mostju, nedaleč od Ptuja. Ta dan so prebivalci ptujske občine kmalu po osvoboditvi določili za svoj občinski praznik.

Po sicer nekakšni tradiciji zato v ptujski občini ta svoj praznik praznujejo vsako leto v drugi krajevni skupnosti. Letos je bila zato osrednja proslava v Stopercih v sicer še vedno manj razvitih Halozah, kjer so slovesno izročili svojemu namenu dom krajanov. Tu je bila tudi slavnostna seja vseh družbenopolitičnih organizacij, ki so ji med drugim prisostvovali tudi delegati bratskih občin Hrvaške in Arandjelovca iz SR Srbije. Podelili so tudi najvišja občinska priznanja. Pred tem pa so se vsi zbrali v delavskem domu Franca Krambergerja v Ptuj na žalni seji, ki so jo med drugim udeležili tudi številni še živeči borci NOV iz ptujske občine in od drugod. Nato je kar 24 delegacij obiskalo vsa obeležja in spomenike NOB na ptujskem območju, kjer so položili vence ter tako počastili spomin na padle junake revolucije in žrtve za svobodo.

Pri tem je mogoče razveseljivo, da so krajanji Stoperc pripravili v novem domu krajanov zanimivo razstavo svojega kraja. V kulturnem programu pa so med drugimi sodelovali tudi pihalni orkester Svobode iz Ptuja, moški pevski zbor DPD Svoboda iz Majšperka, harmonikarji iz Stoperc in drugi.

Ob ptujskem občinskem prazniku so letos izročili svojem namenu tudi novo šolo v Trnovski vasi. Šole so bili brez dvoma najbolj veseli učenci in ne nazadnje tudi prosvetni delavci. Ni tudi odveč, če zapišemo, da v Ptuj tu tudi na najstarejše občane niso pozabili. V Muzejih v bližini Borla so izročili svojem namenu prizidek k tamkajšnjemu domu starostnikov.

FRANJO HOVNIN

Ob 28. avgustu – prazniku občine Sežana

Velik prispevek v boju za svobodo

Prebivalci občine Sežana slavijo kot svoj občinski praznik 28. avgust v spomin na dva pomembna dogodka iz NOB: – 28. avgust 1941 je bil prvi sestanek pristašev OF v Gornji Branici s skupino partizanov, ki je tedaj prišla z Mokrcja pri Ljubljani na Primorsko pod vodstvom Ervina Dolgana-Janeza, – 28. avgusta 1943 so ustanovili rajonski odbor OF za področje Sežane.

Sicer se je na sežanskem področju tako kot na ostalem Primorskem začel narodnoosvobodilni odpor že s prihodom italijanskih okupatorjev po končani prvi svetovni vojni. Temu narodnoosvobodilnemu odporu pa je šele narodnoosvobodilna vojna 1941–1945 dala temeljitejšo osnovo ter realne in konkretne cilje.

Prebivalci Krasa in Brkinov so veliko prispevali med NOB, o čemer zgovorno pričajo številni spomeniki in spominska obeležja NOB, ki so domala v vsaki vasi in zaselku sežanske občine.

Na hiši št. 7 v Kobilih je spominska plošča o sestanku vaščanov s prvimi primorskimi partizani 28. avgusta 1941. V tej hiši je bila od avgusta 1941 do osvoboditve stalna kurirska javka.

Ervin Dolgan-Janez je oktobra 1941 sklical sestanek z zaupniki OF iz širšega območja nad zaselkom Padež. Sestanka so se udeležili aktivisti OF iz Ostrožnega Brda, Košane in Suhorja z območja občine Postojna ter Tater in Rijavč iz občine Sežana. Med drugim so se dogovorili, da si bodo prizadevali doseči, da bi kmetje prenehali plačevati davke italijanski državi v takratnih občinah Prem in Podgrad.

Na pobudo prvih organiza-

torjev vstaje na Primorskem Oskarja Kovačiča in Antona Veluščka-Matevža je bil ob njuni navzočnosti jeseni 1941 v Škrbini ustanovljen tričlanski okrožni komite KPS za Kras. Za sekretarja je bil imenovan Avgust Dugulin-Maks, za člana pa Leopold Štolfa in Jože Fakin, vsi že predvojni komunisti. O tem dogodku priča spominska plošča na hiši št. 2 v Škrbini.

Dne 3. februarja 1942 je prva četa primorskih partizanov napadla utrjeni bunker pri železniškem predoru pri Štanjelu na progi Gorica–Trst. Partizani so zaplenili strojnico in zaboj streliva, zajete italijanske vojaške pa so izpustili.

Borci 3. bataljona Južno-primorskega odreda so 24. februarja 1943 v bližini vasi Kazlje napadli italijanski vojaški avtomobil z 12 vojaški. Padla sta dva vojaka, ranjenih pa je bilo šest, med temi dva oficirja. Italijanski vojaški so se za poraz maščevali tako, da so 3. marca 1943 požgali večji del vasi in ubili osem domačinov.

Med NOB so vas Kozjane okupatorji požgali kar trikrat! Prvič so jo požgali 13. marca 1943, drugič 6. oktobra 1943, tretjič pa 14. septembra 1944. Od 46 poslopij jih je po zadnjem požigu ostalo le še sedem!

Borci Kraškega bataljona so 16. maja 1943 pri Ravnah napadli avtomobil s fašisti. V boju je padlo osem fašistov, 14 pa je bilo ranjenih. Fašisti so še istega dne požgali vas in v okolici položili 12 vaščanov, jih prepeljali v glavni ovinek ceste pod Rašo ter jih tu postrelili. Spominska plošča o gnusnem fašističnem zločinu je blizu mosta v doli-

ni Raše ob cesti Štanjel–Gornja Branica.

Kurirska postaja P-13 je delovala na območju med Gabrovico in Kobjeglavo od spomladi 1943. Zadrževala se je na Kremenovcu in na Rjavščini. Po kapitulaciji fašistične Italije septembra 1943 se je selila po vaseh, tako se je dalj časa zadrževala pri Trampuževih v Hrušici št. 38.

14. septembra 1943 je bil v Gabrovici pri Komnu ustanovljen bataljon Srečka Kosovela in bil takoj poslan v boj na goriško fronto. Deset dni pozneje, 24. septembra 1943, pa je bila pri Pliskovici ustanovljena 19. SNOUB Srečka Kosovela. Ta dogodek sovpada s prodorom nemških čet na goriški fronti na Kras. Brigada je bila takoj po ustanovitvi razdeljena po bataljonih, ki so se uspešno borili s prodirajočimi nemškimi četami.

Zaradi neprestanih partizanskih akcij pri Rakitovcu, so Nemci 2. oktobra 1943 v vasi pobili 19 ljudi.

Nemci so oktobra 1943 izvedli ofenzivo v Brkine in takrat delno požgali Artviže. 21. junija 1944 so napadli taborišče drugega bataljona Istrskega odreda blizu Artviža, a napad ni uspel. Ker niso zmagali v boju s partizani, so se znesli nad gorokimi vaščani. Tega dne so po štirinurnem brezuspešnem boju s partizani požgali še drugi del vasi, ki je ostal po požigu 13. oktobra 1943 še nedotaknjen. Ustrelili so še štiri mladinke in mladince iz Rodika in drugega iz Kačič ter 71-letnega starčka iz Artviža. Mladinca iz Artviža, ki je imel 22 let, so prisilili, da jim je peljal naropano blago na Kozino, kjer so ga nato ustrelili.

Po kapitulaciji Italije je v

Brkine večkrat prišla Sercejeva brigada. Nekaj dni pred 14. novembrom 1943 je prišel v Tatre tretji bataljon Sercejeve brigade, ki je nameraval napasti sovražno postojanko v Materiji. Zjutraj 14. novembra 1943 pa so sovražne enote z več strani pridrlle na Tatre. Presenetile so stražarje in jih brez streljanja pobile. Nato so v vasi napadle bataljon in ga razbile, padlo je 26 borcev in 4 domačini, osem borcev je bilo ranjenih, več pa ujetih.

Dne 6. novembra 1943 so se v Lavrenčičevi hiši v Kosovelju zbrale delegatke kraškega okrožja in izvolile okrožni odbor Slovenske protifašistične ženske zveze (SPŽZ) za Kras.

Borci Južnoprimskega odreda so pod poveljstvom narodnega heroja Antona Šibelje-Stjenke 2. februarja 1944 na cesti med Komnom in Branikom iznenada napadli motorizirano nemško-fašistično kolono starih tovornjakov in dveh oklepnih avtomobilov, ki je bila na poti proti Braniku. Partizani so kolono popolnoma uničili, pri tem je padlo 31 nemških vojakov in 50 italijanskih fašistov. Zaradi hudega poraza so se okupatorji maščevali nad prebivalci Komna in Branika. V svojem besu so požgali skoraj ves Komen, prebivalce pa odpeljali v koncentracijska taborišča.

Dne 2. junija 1944 so Nemci in domobranci ropali po Dolenji vasi pri Senožečah. Ko so se vračali, jih je pod Gabrkom v zasedi pričakal bataljon Južnoprimskega odreda. V borbi je padlo več Nemcev in domobrancev, nekaj domobrancev pa so partizani ujeli. Ker so Nemci in domobranci pred tem v Dolenji vasi pri Senožečah ustrelili osem domačinov in

jih vrgli v gorečo hišo, so partizani odpeljali ujete domobrance na kraj zločina v Dolenjo vas, kjer so prejeli zaslužen kaznen.

Na Štjaku je bila 2. februarja 1944 prva pokrajinska konferenca SPŽZ. Skoraj 200 delegat iz vsega Slovenskega primorja je izvolilo nov pokrajinski odbor. Konferenco je vodila predsednica pokrajinskega odbora SPŽZ Zora Rupena-Katja.

Na Štjaku je bila tudi 1. marca 1944 pokrajinska konferenca Zveze slovenske mladine za Primorsko, na kateri so izvolili nov pokrajinski odbor ZMS. Da bi delo z mladino v organizacijskem pogledu potekalo enotno, je bil leta 1944 organiziran tritedenski tečaj za okrožne in okrajne sekretarje Zveze komunistične mladine Jugoslavije (SKOJ) vse Primorske. Tečaj je bil v hiši Antonije Grbec v Hruševici, vodil pa ga je Jože Smole, član pokrajinskega komiteja SKOJ.

Dne 11. avgusta 1944 je bila v Padežu pod Kozjanami konferenca aktivistov OF Južnoprimskega okrožja. Na konferenci sta govorila Franc Kimovec-Žiga in Janez Stanovnik o pomenu sporazuma Tito-Šubašić. V tem zasedanju so se 11. oktobra 1944 zbrali delegati skupščine južnoprimskega okrožja in izvolili okrožni narodnoosvobodilni odbor, ki je deloval do osvoboditve.

Pri Štanjelu sta septembra 1944 bili hude boje Kosovelova in Bazoviška brigada. Ponoči 7. septembra se je Kosovelova brigada spopadla s sovražno kolono, ki je prihajala iz Koprive. Sovražnik je imel 30 mrtvih, osem ujetih, na begu pa je pustil bogat plen. Naslednji dan je

sovražnik z novimi okretnostmi prešel v napad, vendar ga je Bazoviška brigada z obkoljevalnim manevrom prisilila k umiku. Tudi 10. septembra se ponovni sovražnikov napad ni posrečil, imel je 40 mrtvih in izgubil precej orožja. Zato je nemška komanda začela ponoči koncentrirati sveže čete iz Vipave, Komna in Koprive. Brigadi sta spregledali sovražnikov načrt in se pred občutno premočjo pravočasno umaknili.

Med NOB je na tem področju delovalo več tehnik in manjših partizanskih bolnišnic.

Pri Gabrovici pri Komnu je delovala ciklostilna tehnička »Skala«, ki je bila podrejena pokrajinskemu odboru ZSM za Primorsko. V hiši pri Lavričevih v Gorjanskem je delovala ciklostilna tehnička »Grmada«, ki se je semkaj preselila iz Volčjega gradu.

Od novembra 1943 do aprila 1944 je v Koprivi delovala partizanska bolnišnica Južnoprimskega odreda, pri vasi Beka je od decembra 1943 do junija 1944 delovala zasilna bolnišnica, ki jo je ustanovil okrožni komite KPS za Istro, a v Padežu pod Kozjanami pa bolnišnica Istrskega odreda.

Na planinski koči na Slavniku (1028 m) je spominska plošča osmim padlim kurirjem karavle P-2.

Iz sežanske občine je tudi več narodnih herojev. Narodni heroj Anton Šibelja-Stjenka se je rodil v Tomaševici, padel je med zadnjo sovražno ofenzivo 1. aprila 1945 na Vojskarski planoti nad Idrijo. Na njegovi rojstni hiši je spominska plošča. Osnovna šola v Komnu je poimenovana po njem, pred

Iz poročila komisiji za zgodovino Tomšičeve brigade

Zanimiva mnenja bralcev

Kot smo v našem listu že zapisali, je bil v vsaki knjigi Tomšičeva brigada – uvodni del, Ljubljana 1980, priložen kartonček z vabilom bralcem, da sodelujejo v javni anketi o knjigi in jo tako tudi sami ocenijo. Zastavljenih je bilo 18 vprašanj, nanje pa je bilo treba odgovoriti do 1. julija 1981. Četudi take ankete na Slovenskem niso v navadi, se je na anketo odzvalo 137 bralk in bralcev, kar je lep uspeh. Odgovori so zanimivi in poučni tudi za druge odbore in avtorje, ki pripravljajo monografije o svojih enotah, zato jih posredujemo širši javnosti.

Francu Vencu posebej uga-ja: »Objektivno in razumljivo pisanje«, prof. Janezu Šumradi: »Jasnost, preglednost, znanstvenost«, Alojzu Ojsteršku: »Preprostost«, Ivanu Čerinu-Janu: »Preprostost, resničnost in realnost«, Blažu Kralju-Vladu: »Da je pisana poljubno in razumljivo vsake-mu bralcu«, Slavku Brglezu: »Da je pisana tako, da je dostopna oz. razumljiva za povprečnega bralca«, Gabrijelu Bogdanoviču: »Kronologija, natančnost in doslednost«, Francu Šušteršiču: »Točen opis in razumljivo podajanje«, Anici Novak: »Točni opisi in podrobna kronološka razlaga«, Martinu Jožefu: »Natančen opis dogodkov«, Sergeju Bezeljaku: »Ugaja mi resnica in preprost način pisanja«, Slavku Trtniku: »Opis dogodkov in pa vsebina«, Mariji Štrukelj: »Ugaja, ker je razumljiva« in Jožetu Gašperšiču: »Podatki o resničnosti dogajanja...«

O nepristranskosti pričajo odgovori Janeza Kumpa, ki so mu posebej uga-ali »nepristranski opisi akcij leteče patrulje, udarne čete in udarnega bataljona Toneta Tomšiča«, Lovrenca Turka-Sergeja: »Ker je pisana tako, kot se je dogajalo, brez olepševanj in povičevanj borb in partizanstva sploh«, Anice Bezeljak: »Všeč mi je, ker je napisana po resnici in brez olepševanja. Vleče te k branju, da je ne moreš odložiti«, Slavka Vrtačnika: »Je pisana razumljivo in skrbno s preverjenimi podatki«, Jožeta Pečarja: »Da vse proletarce-borce opisuje v knjigi z isto mero pozornosti o njihovi hrabrosti«, Slavka Smerdela: »Dokumentacija, podkrepljena z imeni in datumi«, Jožeta Lukšiča: »Verodostojen opis dejanskih razlag o življenju, boju in tovarištvu med borci in poveljniki v NOB«, Izidorja Puca: »Dopolnilni podatki – razlaga (opombe pod črto), fotografije, skice,

3

opombe o virih in seznam imen«, Slave Petrič-Olge: »Opis dejanskih dogodkov«, Ivana Jeniča-Jaka: »Točno opisani dogodki«, Miroslava Premka-Pika: »Datumi poedinih dogodkov«, Milke Mavrič: »Vsi podatki so zelo dobro razvidni«, Toneta Selane: »Podroben opis posameznih dogajanj« in Jožeta Breznika-Gorkija: »Konkretnost in pohvale navedenih borcev«. V tej zvezi se je najustrezneje izrazila Milka Žunec Bavec, ki ji posebno ugajajo »resnicoljubne izpovedi borcev in pisatelja...«

Nekateri anketiranci so napisali zelo izvirna mnenja. Tako je Ivan Jevc zapisal, da mu posebno ugaja »velika ljubezen do padlih in živečih borcev, vloženi trud, da bi bili zapisi čim točnejši«, Viktorju Žoržu zelo ugaja: »Pogumno navajanje značajskih karakteristik, resnična udarnost, samoiniciativnost in idejna pripadnost enote«, Lojzetu Koprivcu pa »Da so dogodki vsebinsko poimenočno dobro navedeni in tudi datumi, kar v ostalih knjigah do sedaj ni bilo najti...« Zelo popolno je svoja občutja izrazil zdaj že pokojni Stane Režen, ki je zapisal: »Naslovna stran knjige, celoviti obseg pisanja, neomajen trud avtorja in sodelavcev za izid knjige, nemisljivo tovarištvo. S to knjigo bodo znanamci (mladi rod) spoznali neustrašeno borbo delavskega-proletarskega razreda od začetka do konca. Tako živo pisana zgodovina bo velik doprinos za odstranjevanje izkrivljanja zastavljenih ciljev naše socialistične družbe...«

Precej odgovorov je zelo splošnih, n. pr.: »Zelo v redu je«, »Vse mi ugaja«, »Zgodovina« itd. S takimi označbami so knjigo ocenili: France Smrke-Još, Iva Štrukelj, Leopold Simonič, Slavka Kurent, Ludovika Goričar, Ciril Lovše-Ciro, Stanislav Valentič, Milan Tomšič in Stefanija Hodolin. Anton Finc je zapisal: »Meni vse, kar je napisanega zelo ugaja, posebno skice borb«, Ireni Peternejl

pa ugajajo »tudi kazala, iz katerih se lahko hitro najdeš, pa fotografije, skice, številni podatki«. Tudi Leopold Marinšek-Mišo meni, da je »knjiga lepo obdelana in ustreza svojemu namenu«, Anton Fink pa zanosno pristaja: »Vse. Posebno zahvala avtorju F. Strletu za ves trud, ki ga je vložil v to, da je nastala ta knjiga...«

Dokaj splošno sta odgovorila Lovro Majcen in Justin Povše, medtem ko Francu Trebičniku posebno ugajajo »podatki o preživelih in padlih borcih«. Tudi Franciški Cvar »Ugaja zaporedje dogodkov z dokumentiranjem in fotografijami«, Mitju Kacinu pa: »Da so navedeni podatki o oborožitvi sovražnika...«

Nekaj odgovorov ima dokajšnjo čustveno obarvanost. Tako Tončka Trtnik navaja, da ji posebno ugaja, ker je »po knjigi prvič izvedela, da je bil brat Ivan Trtnik-Pipo v Tomšičevi četni komandir«, Angeli Žnidaršič pa ugaja, »ker je veliko (napisanega) o domačem kraju in o krajih, kjer sem se nahajala. Tudi sem spoznala veliko teh partizanov, ki so navedeni...« Posebno značilna sta še dva odgovora, Edvarda Valentiča, ki pravi: »Posebno mi je všeč, da vidim med nami naše borce heroje še žive in zdrave«, in Fani Štembal-Lah, ki pravi, da ji najbolj ugaja »zavest, da na vojno ne bomo pozabili«.

Za konec ostane še nekaj odgovorov o vrednosti knjige. Tako Zdenka Rakita navaja, da je »lepo in preprosto pisana«. Ladici Stritof ugaja »predvsem lep jezik, preprosto izražanje ter tekoče pripovedovanje in nizanje dogodkov; natančnost, razumljivo in živo podajanje čisto vojaških dejanj; globoka človečnost, ki veže iz vsega teksta«, Julija Godja pa »tekoči stil teksta«. Končno kaže ponoviti še mnenje Franceta Snoja-Vladimira, ki ima že značaj prave književne presoje!

Ne bi smeli pozabiti

Naši znaki

37

Lijak 1947

šolo pa je njegov doprni kip.

V Velikem polju se je rodila narodna herojinja Mihaela Škapin-Drina, ki je padla v borbi z Nemci 15. novembra 1943 na Žirovskem vrhu. Po vojni so njene posmrtno ostanke prenesli na domače pokopališče. Spominska plošča Mihaeli Škapin-Drini in 20 padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja je na njeni rojstni hiši.

Narodni heroj Franc Ravbar-Vitez se je rodil v Vrhpolju, padel pa 14. januarja 1943 nad Srednjo vasjo v Poljanski dolini, bil je politkomisar 3. operativne zone Alpeke.

V Sežani je pokopan narodni heroj Rudi Mahnič-Brkin, ki je kot politkomisar Goriške divizije padel v borbi z Nemci pri vasi Topolovo v Beneški Sloveniji 19. novembra 1943.

Osnovna šola v Hrpeljah je poimenovana po narodnem heroju Dragomiru Benčiču-Brkinu. Pred šolo stoji njegov doprni kip, na šoli pa je spominska plošča 40 padlim borcem in žrtvam nacifašističnega nasilja.

Pošteno je, da ob prazniku sežanske občine omenimo še znanega primorskega revolucionarja Pinka Tomažiča, ki so ga fašisti aretirali na stanovanju njegove matere v Škrbini 2. junija 1940. Na drugem tržaškem procesu od 2. do 14. decembra 1941 je bil obsojen na smrt in že naslednjega dne s štirimi tovariši ustreljen na openskem vojaškem strelišču. Spominska plošča je na hiši Tomažičeve mame, kjer so Pinka aretirali. Znani tržaški partizanski pevski zbor so poimenovali po Pinku Tomažiču.

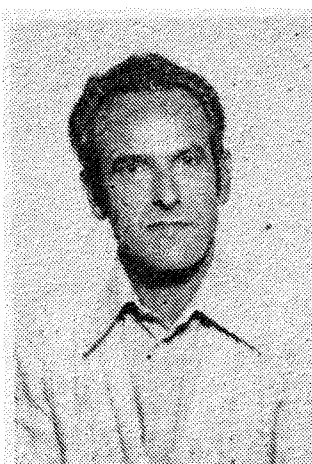
Jože Oblak

Najih pogovor, že od vsega začetka naraven in neposreden, se je začel pri mizi ob oknu na njegovem domu v Bistrici pri Trzinu. Nek poseben pomen ima ta lega njegovega doma, obrnjen proti Kriški gori in okoliškim planinam, ki so bile med vojno njegov dom, ki jih je prehodil po dolgem in počez kot kurir, komaj sedemnajstleten fant. Že v začetku vojne je prenašal pošto in tako bi šlo verjetno do konca, pa je postalo prenevarno zanj in 6. septembra 1944 je odšel v partizane. Takrat je bil še mlad, še skoraj otrok, kot vsa ta množica šestnajst in sedemnajstletnikov, ki jih je vojna prisilila, da so odrasli prej kot so to sami želeli... Tako je po treh tednih postal kurir in iz Duge odšel pod Stol. Kurirji so bili razdeljeni na skupine, vsaka je imela svoj rajon. Pripadal je skupini V; to so bili »relejni« kurirji, za prenašanje hitrih poročil.

Spominov je veliko, na ljudi, dogodke, na tovariše, imena oživljajo: Franc Ropret, Pavel Vodnik, Ruda Gačnik, Viko Smolej, Janez in Peter Oman, Stane Dolenc, Tona Benedik.

Govori o tovarštvu, prijateljstvu, o prehodih preko ceste, o mrzlih rekah, ki so jih bredli pozimi, o neprepanih nočeh, o veliki veri vase in tovariše. Strah? Bili so premladi, prepolni energije, da bi mogli poznati in občutiti strah... Le redki ljudje so poznali pot do njihovega bunkerja, ki je do konca vojne ostal neodkrit

in o tem govori s posebnim ponosom. Njegova beseda teče počasi, premišljeno, skoraj previdno, kakor da bi niral drobne kamenčke svojega spomina in se pri tem bal, da ne bi porušil tega mozaika. Z njegovega obraza veje preprostost, toplina in pogosto se zazre skozi okno, kakor da bi iskal potrditev svojih besed.

Anton Raztresen

sed v gozdovih. Veliko bere, zlasti vse o vojnih dneih. Pogovor nanese na knjigo Ivana Jana, ki je napisal trilogijo o Kokrškem odredu. Kaj misli o njej on sam, udeleženec? Da, to je ogromno, orjaško delo, toda motijo ga nekatere stvari.

Pravi, da je preveč govora o narodnih izdajalcih in peti koloni, premalo pa o življenju preprostih borcev, ki so mnogi pretrpeli zelo, zelo veliko. Vsa junaštva je vedno nemogoče zajeti, toda so dogodki, ki bi se jih morali vedno spominjati

zaradi ljudi, ki so tako trdno verjeli v ideal svobode, da so tvegali. Takih ljudi je bilo veliko, pa nekateri niti niso omenjeni. Tega ne bi smeli, so stvari, ki jih zgodovina ne bi smela pozabiti. Nekako ne razume, kako so mogli pozabiti Staneta Dolenca, njegovega bojnega tovariša, drznega in pogumnega fanta, ki se ni bal sredi belega dne na kolesu in sam, v partizanski uniformi, peljati skozi zastraženi Trzin do pošte, tu razorožiti stražarje in odnesti pisalni stroj. Mimoidoči niso mogli dojeti, da si nekdo upa sredi belega dne in popolnoma sam priti v Trzin, poln Nemcev.

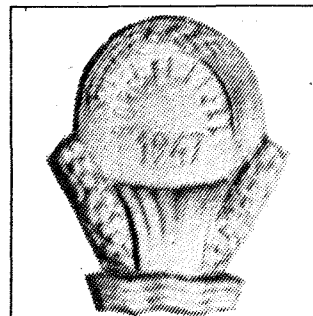
Našo revolucijo so bojevali preprosti ljudje, s trdnim prepričanjem in željo po svobodi in njihov skupni trud danes uživamo. V vojski je ostal do leta 1947, pot ga je vodila iz Begunja pa do Radovljice, na koncu pa je ostal v rojstnem Trzinu, kjer je kot delavec v tovarni Peko dočkal pokoj.

Pokaže mi orumenele fotografije, ko je bil še vajevec, pa pozneje v uniformi po osvoboditvi in danes, ko še vedno vsak teden odhaja v planine. Večkrat se sreča tudi z nekdanjimi tovariši iz vojnih časov. Z grenko bo pove, da jih je vedno manj in tišine, ki sledi tem besedam, si ne upam motiti... Preveč globoka in težka je...

Milena Fornazarič

Značka, ki je ostala kot spominek udeležencem urejanja struge hudournika Lijaka, je dovolj zgovorna, da že sama veliko pove o tej delovni akciji naše mladine leta 1947. Na njej je podoba ukročene vode v trdni strugi, nad njo se vzpenja žitni klas in pod njim piše GORIŠKI LIJAK 1947. Izdelana je iz tanke pločevine medeninate barve. Zada ima samo iglo za zatikanje.

Hudournik Lijak je vsako leto poplavljal in zato je bilo sklenjeno, da bo mladina uredila njegovo strugo. Prvotno je bilo predvideno, da bi regulacija zajela štiri in pol kilometre hudournika,

Značka udeležencev del pri regulaciji Lijaka 1947

vendar se je po priključitvi Slovenske Primorske nadaljšala še za tri kilometre in pol. Mladinske brigade so prišle z deli poleti 1947 in končale z začetkom januarja 1948. Do začetka oktobra 1947 je delalo na Lijaku pet mladinskih delovnih brigad s skupno 676 brigadirji. Do takrat je bilo opravljenih 60 odstotkov izkopa. Oktobra so začele delati brigada Toneta Vidmarja-Luke s 117 brigadirji, I. republiška bri-

gada z 78 brigadirji in II. republiška brigada s 119 brigadirji – tako je vsaj poročala Mladina. Isti list pa je mesec dni kasneje zapisal, da dela na Lijaku 400 mladincev I. delovne brigade LMS Ivana Lole Ribarja. Sestavlja jo primorska mladina. Najverjetneje je prišlo do reorganizacije in zato različnost v poimenovanju. Oktobra je na Lijaku delala tudi brigada Ljudske mladine Jugoslavije Bratstvo – edinstvo. Po teh številkah bi se dalo sklepati, da je bilo v navedenih brigadah približno 1200 do 1300 mladincev. K temu številu je potrebno prišteti še prebivalstvo Primorske, ki je sodelovalo pri delih. Delo so organizirale različne organizacije. Tako je na primer v nedeljo, 16. XI. 1947, razen mladincev delalo še 1660 prostovoljnih delavcev. Pri delih so se najbolj potrudili vaščani iz Bukovice. Trikrat so osvojili prehodno zastavico in jo 31. avgusta dobili v trajno last.

Mladinci so vstajali zelo zgodaj. Najprej je bil zbor brigade z dviganjem zastave, pozdrav zastavi in pesem Naprej zastava slave... Z delom so pričeli ob peti uri. Predpisana norma je bila večinsoma dosežena med peto in osmo uro, saj je potem pritisnila skoraj neznosna vročina. Do enajstih je že tako pripekalo, da nihče ni več govoril. Marsikoga je od vročine bolela glava. Tem so bolničarke dajale aspirin. Prosti so bili samo nedeljski popoldnevi. Brigadirji so veliko peli. Peli so »Slovinci kremeniti...«, »Udarnik hoče, udarnik hoče vsak od nas postati...«, Dolenjci so peli najraje partizanske pesmi, Belokranjci slovenske narodne. Svojo pesem so imeli Trboveljčani – rudarji. Peli so: »Mi Lijak zgradimo, odstranimo močvirje, vsi se kot udarniki vrnemo v revirje...« S proge Šamac-Sarajevo je prišla ponesrečena priredba tamkajšnje pesmi. Čeprav ni bilo na Lijaku sledu o železniški progi, so mladinci peli »Omladinski Lijak, to je naša meta, izgraditi prugu, još ovoga leta.« Ob tabornem ognju so plesali kozarsko kolo in peli za tisti čas značilno pesem »Ide Tito preko Romanije, a drug Stalin preko Germanije...«

Delo pod vročim soncem ni bilo lahko in tako ni bilo kar tako, da je mladina ob 29. novembru 1947 zapisala, da je bilo do takrat 7 brigad proglašanih za udarne in 57 mladincev za udarnike. Kakšen je bil udarniški znak? Ali je bil enak, kot so ga dobivali mladinci na progi? V tem primeru je moral prav gotovo izostati na vrhu značilen napis »omladinska pruga«.

Kdor izmed naših bralcev pa bi želel nekoliko bolje spoznati delo na Lijaku, naj seže po knjigi »Dnevnik, zapiski brigadirjev«, ki jo je leta 1949 izdala Mladinska knjiga.

Janez J. Švajncar

»Pričujoči zapis o tomšičevcih,« piše Franc Snoj, »se odlikuje s posebnimi vrednotami, kot so: iskrena in poštena težnja, da se zapiše samo tisto, kar je resnično in dokazano ali pa vsaj najverjetnejše; podajanje podatkov, ki so med sabo logično in smotno povezani; pripovedi že živih udeležencev, ki so precej spretno vtakane v tkivo knjige. K temu: obravnavana snov je v vsakem primeru precej več kakor navadna kronika, je že zgodovinsko delo v najboljšem pomenu besede.

Čisto posebna vrednota knjige o tomšičevcih – in danes žal vse redkejša – je izredno lepa in klena slovenščina. Pisec je zlahka dokazal, da je moč pisati brez odvečne tuje navlake tudi takrat, ko je beseda o NOV, o vojaških rečeh, o politiki in podobnem. Navsezadnje, kaj ni v smisel krvavo priborjene svobode vzdana tudi pravica na resnično svoj jezik...«

To misel Franceta Snoja je po svoje izrazil še Tomislav Žnidaršič, ki je zapisal: »Vsa pohvala avtorju, ki ima neverjeten dar pisateljevanja. Od polovice naprej se knjiga bere v en dihanje...«

Zadnje, 18. vprašanje naj bi dalo odgovor, kdo izmed anketirancev želi naročiti nadaljnje tri knjige o Tomšičevi brigadi, s tem da jih bo v tem primeru dobil po predprodajni ceni. Pritrdilo na to vprašanje je odgovorilo 91 anketirancev (66,42 odstotka), da se na knjigo ne želi naročiti, je odgovorilo 11 anketirancev (8,03 odstotka), odgovora nizdržalo pa se je 25 anketirancev (18,25 odstotka), vendar je treba pojasniti, da odklonilni in vzdržani odgovori izvirajo predvsem od tovarišev, ki so kot borci ali sorodniki borcev Tomšičeve brigade upravičeni do brezplačnih izvodov.

O tej akciji odbora I. SPUB Toneta Tomšiča je treba zapisati, da je bila udeležba bralcev za naše razmere zelo dobra. Knjiga sama in anketni kartončki so bralce zelo razgibali, kar je prineslo tudi posredno korist. Tako je 7 anketirancev h kartončkom priložilo še krajše ali daljše spominske zapise, priložili pa so tudi 7 fotografij (pet za padle in umrle sorodnike in dve za preživele). Najpomembnejši so vsekakor zbrani statistični podatki s kratkimi ocenami. Ti so potrdili, da je usmeritev Francija Strleta o tem, kako podajati snov in čemu posvečati posebno pozornost, pravilna v celoti. Zunanjo in notranjo opremo (ščitni ovitek, platnice z ravnim robom, barvne skice in množico fotografij) so bralci navdušeno pozdravili.

Posebno pozornost zaslužijo odgovori bralcev, ki velevali, da je treba v prihodnje objavljati raje več kot manj fotografij, kar se naposled sklada tudi z oceno dr. Toneta Ferencca, zapisano ob izidu knjige Milana Perocija o slovenskem bataljonu I. krajiške proletarske udarne brigade in objavljeno v reviji »Borec« 1981/6-7 na str. 375. Prav tako je anketa pokazala, da morajo biti opisom posameznih bojnih poti partizanskih enot dodani seznami padlih, umrlih in preživelih borcev, ki jim je treba posvetiti vse moči za kar največjo popolnost, knjige pa je treba tudi sicer kakovostno izdelati, kar pomeni, da je treba tiskarni in piscu dati potreben čas za odpravo tiskovnih in drugih napak. Vsi ti izsledki so zelo poučni, saj v sodobnem slovenskem zgodovinopisju narekujejo določene premike...

Konec

Partizanski dom vabi

Partizanski dom Vodiška planina na Jelovici, ki so ga letos delno obnovili, kljub svoji izredni privlačnosti, udobju in kakovostni domači prehrani letošnjo sezono, ki se je začela 15. maja, ni sprejel na oddih toliko članov ZZB NOV in njihovih svojcev, kot so pričakovali. Njegove posteljne zmogljivosti namreč lahko sprejmejo 50 gostov, do sedaj pa je uporabilo penzijske storitve doma le okoli 30 do 40 gostov v desetdnevni izmenah. Vzrok je verjetno v letos izredno pomanjkljivi obveščenosti članov ZZB NOV in drugih interesentov po občinskih borčevskih organizacijah in turističnih poslovalnicah. Resnici na ljubo pa je treba povedati, da so se tudi naključni gostje in izletniki težko usmerili v ta dom zaradi pomanjkanja primernih orientacijskih kazipotov po Jelovici, čeprav je mogoč dostop z avtomobilom iz Radovljice, Bohinja, Škofje Loke, pa tudi do Jamnika, od koder je le 4 kilometre lepe peš poti do doma.

Lega doma v čudovitem gozdnem okolju na 1118 metra nadmorske višine je izredno privlačna za goste, ki jim je do gorskih lepote, gozdnih sprehodov in domače hrane. Predvsem pa je priporočljiva za tiste dopustnike s srčnimi in živčnimi motnjami. Poskrbljeno je tudi za njihovo ugodje v klubski sobi z barvnim televizorjem. V prihodnjih tednih tja do konca oktobra, dokler bo dom odprt, bodo lahko prišli na račun posebno gobarji, obiralci malin in borovnic. Dom je kot nalašč za skupinske obiske in izlete borčevskih in drugih organizacij, seminarje in podobna srečanja, kjer si bodo skoraj na vsakem koraku lahko ogledali spomeniška obeležja iz NOB in druge naravne značilnosti tega lepega predela.

Tudi cene dnevnih penzionov so v primerjavi z drugimi podobnimi gostinskimi turističnimi objekti dokaj zmerne. Za udeležence NOB in njihove družinske člane znaša celodnevna oskrba s prenočevanjem 260 dinarjev, za druge goste nečlane pa 290 din. Otroci imajo 30-odstotni popust. Ker je rok za prijave letošnjih letovanj že minil, bo uprava doma sprejemala tudi poznejše prijave in nudila potrebne informacije za obisk doma po telefonu na številko 064-75-293, s katerim je dosegljiva iz vseh krajev Slovenije. Za goste, ki nimajo svojega prevoza, je organiziran prevoz iz Radovljice izpred doma dr. Janka Benedika.

R.

Svet v vrtincu oboroževanja

Ko je pred dnevi ameriški predsednik Ronald Reagan sporočil svojo odločitev, da bodo Združene države Amerike začele izdelovati nevtronsko bombo, je s tem že tako vrtoglava oboroževalna tekma sodobnega sveta dobila še novo, doslej neznano injekcijo.

In kot se naglo širi – po naravi stvari – vsakršno jedrsko sevanje, tako je potrebno z obžalovanjem ugotoviti, da utegne takšna odločitev pospešiti tudi že tako napeto siceršnje oboroževanje – v okvirih obeh vojaško-političnih blokov sodobnega sveta, kakor tudi zunaj njiju.

Nevtronska bomba, v marsičem tehnološki vrh sodobnega oboroževanja – orožje, od katerega se (čisto laično, a srhljivo rečeno) uničena živa bitja, medtem ko stavbe, oprema, orožje itn. in podobno ostanejo nedotaknjeni – je tako vendarle prišla na dnevni red kosanja obeh blokov, potem ko se je prejšnji predsednik ZDA Jimmy Carter 1978. leta odločil, da se izdelovanja tega orožja ZDA do nadaljnjega vendar ne bodo polotile.

V naslednjih dneh in tednih bomo priče ogorčenih svaril iz drugega bloka, bolj ali manj izrazitega soglasja ali nesoglasja iz vrst članic Atlantskega pakta, predvsem pa zaskrbljenosti in pozivom iz vrst držav, ki si takega oboroževanja ne morejo in predvsem nočejo privoščiti – iz vrst neuvrščenih in drugih, ki jih po navadi omalovažujejo uvrščajo v »tretji svet«, med revne, manj razvite.

Najhujša nevarnost

Ob tem si ne morem kaj, da se ne bi spomnil razvnetih debat in pozivov zunanjih ministrov neuvrščenih držav letos februarja v indijskem glavnem mestu New Delhiju, ki so opozarjali, da je vojna z jedrskim orožjem najhujša nevarnost, s katero se sooča sodobni svet. Ob tem so v delhijski kongresni

palači z visoko stopnjo soglasnosti ugotavljali, da akcije držav, ki premorejo jedrsko orožje in katere so se zapletle v novo, mrzlično rundo jedrske oboroževalne tekme, ustvarjajo položaj, v katerem je človeštvo po vsem videzu obsojeno živeti v seriji jedrskega izničenja.

Kje je torej izhod, da se resimo katastrofe, so se spraševali ministri? Edini izhod je graditi na želji človeštva, da preživi vse to, takšno katastrofo. Kosanje, kdo bo koga bolj ustrašoval z večjim, še modernejšim orožjem, tega cilja ni doseglo. Samo zaostrilo je mero negotovosti in strahu, ki je značilna za sodobne mednarodne odnose.

In tako so se na ministrski konferenci neuvrščenih na podlagi takšnih spoznanj o nezmožnosti blokov, da bi razpletla vzele sodobnih oboroževalnih nasprotij, odločili za usklajeno akcijo, s katero naj bi ustavili in omejili jedrsko oboroževalno tekmo, pri čemer je bila v ospredju želja, da bi prej ali slej odstranili jedrsko orožje iz orožarn vseh držav sodobnega sveta.

Nič nenavadnega ni bilo, da so na ministrski konferenci neuvrščenih v New Delhiju posvetili toliko pozornosti ravno vprašanju oboroževanja, bolje rečeno, potrebi, da bi svet naposled krenil po poti postopnega, sporazumnega razoroževanja. Nenavadno bi namreč bilo, če bi bili neuvrščeni gluhi za take procese v sodobnem svetu. Na srečo to niso. Zato so vnovič opozorili, kako dandanašnji upravljajo stotine milijard dolarjev letno za oboroževanje.

Takšne velikanske in skokovito naraščajoče izdatke so primerjali z razmerami, ko dve tretjini človeštva živita v revščini.

Zaskrbljenost članic gibanja neuvrščenih je najizrazitejši del splošne zaskrbljenosti mnogih razsodno mislečih ljudi na svetu, da je namreč skrajni čas za to, da bi začeli odpravljati ne samo

posledice, marveč predvsem vzroke takšne skrb zbujajoče oboroževalne dirke, ki pelje človeštvo na rob najhujše katastrofe doslej.

Težave s podatki

Oglejmo si nekatera dejstva. Ko govorimo o dejstvih, je kajpak potrebno vnaprej opozoriti, da v tej zvezi podatki niso vedno dosegljivi, še manj povsem zanesljivi. Bolje rečeno: marsikdaj sploh niso dosegljivi ali so objavljeni enostransko, s posebnimi nameni, zato da bi vplivali na javnost. Govorimo lahko torej samo o kolikor toliko zanesljivih podatkih.

Nemara bo zato najbolje, če kar takoj povemo, od kod smo jemali podatke za pričujoči članek. Glavna vira sta bila: letna publikacija Mednarodnega inštituta za strateške študije s sedežem v Londonu z naslovom Strateški pregled 1980–1981 in delo Ruth Leger Sivardove »Svetovni vojaški in socialni izdatki 1980«.

Na svetu je zdaj več kot 50.000 jedrskih bomb; veliko večino le-teh imata v svojih orožarnah obe supersili, ZDA in SZ, sorazmerno malo nekatere druge države. Novica o izdelovanju nevtronske bombe je samo še izrazito potrdilo že znanega: jedrsko orožje je čedalje bolj natančno, hitrejše, sega čedalje bolj daleč. In – skupaj z drugo oborožitvijo – čedalje dražje.

Veliko črnila je bilo prelitega zastran vprašanja, kako se da sploh dognati – ob prizadevanjih po čim temeljitejšem varovanju vojaških skrivnosti – koliko svet porabi za oboroževanje. Vzlic z dokajšnjo zanesljivostjo je možno opaznim razlikam v presoji trditi, da vojaški izdatki zdaj že presegajo 500 milijard letno, pri čemer vsi kazalci kažejo, da še naraščajo – in bodo še naprej naraščali. Leta 1979 so svetovni izdatki za oboroževanje, vojsko in – občasno – vojskova-

nje na lokalnih ravneh prvič presegli 460 milijard dolarjev letno. Že to je bil velikanski skok v primerjavi s šestdesetimi in sedemdesetimi leti našega stoletja, ko so znašali letni izdatki okoli 370 milijard dolarjev (preračunano na cene iz leta 1979). Ni dvakrat reči, menijo poznavalci, da bodo v sedanjih, osemdesetih letih izdatki predsegli 600 milijard letno.

Lačni ugandski otroci

V svetu razklanem na dva sovražna si vojaško-politična bloka, je razumljivo, da tudi stroški oboroževalne dirke bremenijo predvsem obe supersili in njune blokove zavezničke.

Obe supersili sta pri svetovnih vojaških izdatkih udeleženi z blizu tremi petinami, skupaj z zavezniki iz atlantskega in varšavskega pakta pa z 80 odstotki, upoštevaje seve gornjo pripombo o relativni (ne)zanesljivosti takšnih podatkov sploh.

Zneski in primerjave

Za kolikšne denarje gre pri tem? Absolutni zneski so vzlic velikim velikanskim zneskom nekako suhi, vse premalo ponazarjajo razsežnosti oboroževalne dirke, ki ji za zdaj ni videti ne konca ne kraja. Zato sezimo po nekaterih primerjavah, upošte-

vaje tudi možno enostransko takšnih primerjav. A vseeno pogledjmo:

Kakih 222 milijard dolarjev, ki jih bodo porabile ZDA v tekočem proračunskem letu, je več kot dvakrat več kot znaša vrednost bruto družbenega proizvoda Indije v enem letu, se pravi dvakrat več kot – poenostavljeno rečeno – izdelata ta dežela. Pri

tem ne gre pozabiti, da je Indija ena največjih držav na svetu in da sodi med desetorico industrijsko najbolj razvitih.

Ali pa: svet izda za izumljanje novih vrst orožja, za izpopolnjevanje orožja osemkrat več proračunskega denarja kot za iskanje novih virov energije.

Ali še ena primerjava: šolanje vojakov, podčastnikov in častnikov v ZDA stane dvakrat toliko kot znašajo proračunski izdatki za šolanje 300 milijonov šoloobveznih otrok v Južni Aziji.

Poznavalci so tudi izračunali, koliko novih šol bi se dalo postaviti za ceno enega sodobnega tanka ali sodobnega bombnika in tako naprej: primerjave samo ponazarjajo, kako je oboroževanje čedalje dražje, svet – v cellem, v povprečju pa sorazmerno čedalje revnejši. Navedimo v tej zvezi nekaj podatkov, objavljenih v Združenih narodih in na drugih mestih:

Ob velikanskih izdatkih za oboroževanje je hkrati vsak peti človek na svetu reven, podhranjen, nepismen, skratka, živi na skrajnem robu človeške eksistence.

Škarje razlik med bogatimi in revnimi, med Severom in Jugom se čedalje bolj razpirajo, namesto da bi se zapirale. V ponazorilo: v najmanj razvitih deželah do 95 odstotkov ljudi ne zna ne brati ne pisati, v najbolj razvitih je takih samo en odstotek. Upoštevaje enako število šoloobveznih otrok, imajo le-ti v razvitih deželah dvajset – do petindvajsetkrat več učiteljev kot oni v deželah v razvoju.

Pri zdravju, življenju ni nič bolje: Afričan v povprečju živi 30 let manj kot Evropejec.

Pa še: od petih ljudi na svetu, ki iščejo zaposlitev, sta dva samo začasno zaposlena ali povsem brezposelna.

Tako bi lahko še naštevati, navajali podatke, recimo, o

vsaj 450 milijonih ljudi na svetu, ki so lačni in podhranjeni; a bodi dovolj.

Povrnimo se na torišče vojske, oboroževanja in – vse doslej neuspešnih – poskusov doseči napredek pri razorožitvi.

Koliko pod orožjem

Zdaj je po svetu v rednih vojskah okoli 25 milijonov ljudi, sedem milijonov več kot jih je bilo leta 1960. Pri tem nekatere cenitve kažejo, da je polvojaških formacij in rezervistov vsaj dvakrat toliko kot članov rednih vojaških formacij. K vsemu temu je potrebno prišteti še sto milijonov ljudi, ki so kot civilisti neposredno na vojaških plačilnih seznamih ali delajo v industriji orožja, vojaške opreme, raziskovalnih inštitutih za vojaške potrebe ipd.

V svetu naraščajoče brezposelnosti je torej zaposlitev v neposredni ali posredni proizvodnji za vojsko ne samo vojaška, marveč tudi socialno-politična postavka. Pa tudi – po drugi strani – marsikdaj donosen zaslužek. Kot po navadi – ker so kolikor toliko zanesljivi podatki bolj težko dosegljivi – bomo navedli primer iz ZDA. Tednik »US News and World Report« poroča, da ameriško ministrstvo za obrambo – Pentagon na kratko – letno odšteje okroglih 2,6 milijarde dolarjev za plačilo privatnih, civilnih svetovalcev. Kontrolorji, ki so pregledovali pogodbe in opravljena opravila v zvezi s tem, strogo sodijo, da je večina denarja čisto zapravljanje in da bi sedem desetih teh opravil lahko opravili uslužbenci Pentagona sami. Kontrolorji so izbrskali tudi podatke, da plačujejo 43.843 dolarjev za zasebnega svetovalca, ki študira in svetuje, katere reči bi bilo potrebno povedati obrambnemu ministru, katerih pa ne...

Bolj kot gornja anekdotična nadrobnotost je značilna ugotovitev, da več kot polovico denarja za svetovalska opravila dobe bivši, demobilizirani ali upokojeni uslužbenci Pentagona, nemara še bolj značilno pa je, da kar 80 odstotkov pogodb o dobavi vojski sklenejo brez zapisa.

Stroški in cene

Ko smo že pri stroških, bi bilo nemara dobro, če vsaj na kratko primerjamo tudi cene. Prva, nesporna ugotovitev je: v svetu inflacije in draginje se najbolj dražita orožje in vojaška oprema.

Tako so v Združenih državah Amerike izračunali, da so se od druge svetovne vojne sem cene izdelkov zvišale šestkratno, cene orožja pa – dvestokratno! Podražitve gredo pretežno na rovaš silovitega tehnološkega razvoja.

Kot značilen primer navajajo primerjavo med tankom v drugi svetovni vojni in njegovim sodobnim potomcem. V drugi svetovni vojni je povprečen tank, kot ne posebno komplicirano orožje stal takole kakih 50.000 dolarjev.

Sodobni ameriški tank XM-1, do zob oboroženi orjak z 59 tonami teže, poln

Iraško-iranska vojna: žrtve bombardiranja Bagdada

Kolektiv za zgled

Obiskali smo obmejno enoto »22. julij«

elektronske opreme, naprav na bazi infra rdečih žarkov in avtomatskih kontrolnih naprav stane več kot poldrug milijon dolarjev.

Se bolj drastične so primerjave s cenami letal. Srednje velik bombnik je med drugo svetovno vojno stal takole kakih 200.000 dolarjev, zdaj je potrebno zanj odšteti 22 milijonov dolarjev. Vojaško transportno letalo je stalo 300.000 dolarjev, zdaj stane 78 milijonov dolarjev.

Iskanje čedalje boljše, udarnejše, preciznejše orožja pomeni tudi čedalje večje izdatke za raziskovalno delo in razvoj. Tako so ZDA in zahodnoevropske države v letih 1970 do 1978 povečale ugotovljive proračunske izdatke v te namene za 75 odstotkov. Če prištejemo izdatke za vesoljske raziskave, ki imajo razumljivo tudi vojaške razsežnosti in namene, so znašali stroški za te in takšne namene leta 1978 več kot 21 milijard dolarjev. Čeprav so izdatki te vrste v Sovjetski zvezi veliko težje ugotovljivi, najbrž ni iz trte izvita domneva nekaterih analitikov, da po vsem videzu niso nižji od zahodnih.

Nemara ni odveč pripomniti, da oba bloka name-

kosov jedrskega orožja različne velikosti, oblike in smrtonosnosti. Skupno eksplozivno moč tega orožja cenijo na 15 milijonov kiloton TNT.

To pa je milijonkrat več kot je bila močna bomba, ki je v nekaj sekundah razdejala Hirošimo.

Ali druga primerjava: ena modernih raket, ameriška XM, lahko ponese 200-kratno rušilno moč prve atomske bombe. Rakete so hitre, čedalje hitreje in natančnejše: medcelinska raketa opravi 10.000 km dolgo pot v manj kot pol ure.

Ko so 1968 sklenili sporazum o neširjenju jedrskega orožja, je bilo videti, da je dosežen napredek pri omejevanju jedrskega oboroževanja. Sporazum je doslej podpisalo 114 držav, toda 50 ga ni – med njima pa sta Francija in Kitajska.

Za zdaj je na svetu šest držav, ki imajo jedrsko orožje oziroma so ga izdelale in preskusile: ZDA, Sovjetska zveza, Velika Britanija, Francija, Kitajska in Indija. Ob nedavnem, junijskem napadu izraelskih bombnikov na iraški jedrski reaktor pri Bagdadu je v komentarjih in analizah prišlo na dan, da je na svetu še devet držav, ki bi

šala vsa gospodarska pomoč v lanskem letu!

Potrebe človeštva pa so čedalje večje, kajti njegovo število nenehno narašča. In s tem revščina: računajo, da bo leta 2000 živelo v deželah v razvoju in najmanj razvitih deželah kar pet milijard ljudi – od celotnega svetovnega prebivalstva 6,4 milijarde.

Bogati in revni

Z drugimi besedami, oboroževalna dirka silovito zastruje prepada med bogato manjšino in revno večino. V najbolj razvitih državah je pismenost 99-odstotna, v najmanj razvitih pet odstotna, prvi imajo 51 učiteljev na 1000 šoloobveznih otrok, drugi dva, prvi dočakajo povprečno 78 let, drugi 40 življenja, prvi imajo 346 zdravnikov na 100.000 prebivalcev, drugi enega, pri prvih ima 99 odstotkov prebivalstva dostop do čiste, pitne vode, pri drugih štirje. In tako naprej.

Oboroževalna tekma se – ob takšnih gospodarskih in socialnih pa čisto človeških tegobah – prenaša tudi v svet držav v razvoju. Tudi izdatki teh držav za vojaške namene v sodobnem nemirnem sve-

Za obmejno enoto »22. julij« na Pristavi pravijo, da so di med najbolj »prometne« obmejne enote pri nas na Goriškem. Ker je v bližini velik mejni prehod, kjer dnevno prestopi mejo več tisoč ljudi, si marsikdo misli, da je na takem mestu še najlažje neopazno priti čez mejo. To seveda zahteva od tamkajšnjih graničarjev po-

Ljubo Popović

sežno pozornost in budnost, saj so, kot so povedali na začetku našega pogovora, vsak trenutek pripravljeni za »sprejem« nepovabljenih gostov.

Pri tem vsekakor moramo omeniti pomoč domačinov, je dejal Ljubo Popović, ki je bil te dni odgovoren tudi za izvajanje tečaja za desetarje iz enote majorja Živka Juroša. Že velikokrat so nam domačini prišli povedat, da so v bližini opazili njim neznane ljudi. Tako je pred kratkim, pred polnočjo, pritekla k nam sosedna in sporočila, da so ob njeni hiši opazili dva neznanca. Takoj smo poslali k njim patroljo, ki je neznanke presenetila in ujele. Takšnih sporočil domačinov je bilo že veliko kar potrjuje njihovo veliko zavest in pripravljenost pomagati nam ob vsaki priložnosti. To kratki »sprejem«, ki smo ga priredili tistim, ki so se lotili nepoštenega dela in posku-

Adem Muabi

šali ilegalno prestopiti državno mejo, je bil v letošnjem letu osemdeseti po vrsti. To je največji uspeh graničarjev enote, ki ima ime dneva vstaje slovenskega naroda – 22. julij – in kaže največji dosežek pripravljenosti in varnosti državne meje med obema Goricama.

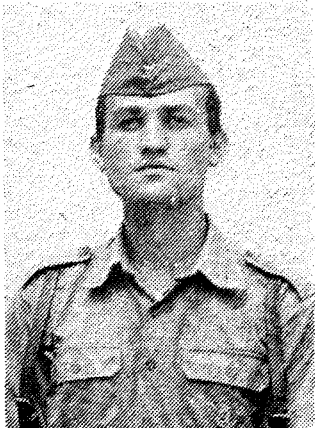
Med najinim pogovorom se je z opazovalnice vrnila

izmena s sporočilom, da je ob meji vse mirno. Kljub temu pa so v teh dneh še posebej pozorni, saj pričakujejo, da se bo v tej veliki turistični gneči našel marsikdo, ki bi jo rad izkoristil za nezakoniti prestop meje.

Ta dan je bilo v tej obmejni enoti bolj tiho, saj so mladi graničarji, ki so prišli šele pred dobrimi dvajsetimi dnevi, imeli praktični pouk ob meji, tako da so doma ostali le starejši vojaki. V učilnici pa je Ljubo Popović predaval obmejno službo na tečaju desetarjev, ki mu ga je zaupal major Živko Juroš. Povedali so, da so mlade graničarje zelo lepo sprejeli in da so v tem kratkem času postali že pravi prijatelji.

Tudi sam se še dobro spominjam prvega dne na karavli, je dejal desetar Adem Muabi, doma iz Kosovske Vitine. Pred tem sem si karavlo predstavljal kot kasarno, zagledal pa sem hišo z urejenim vrtom, sadnimi drevesi, skratka imel sem občutek, da nisem več vojak. To je bilo tudi moje prvo srečanje z mejo, saj še nikoli nisem bil v tujini.

Ademi je pomočnik komandirja karavle, sekretar

Dragan Ilić

oddelka ZK in član odbora za varnost in družbeno samožaito. Njegovo delo je hvale vredno je povedal Ljubo Popović.

Pogovoru se je pridružil Draga Ilić, ki je predsednik mladinske organizacije na karavli ter aktiven družbenopolitični delavec. Povedal je, da so vsi člani mladinske organizacije ter da tesno sodelujejo z mladino na terenu. Skupaj z mladimi na Pristavi in v Novi Gorici prirejamo ob raznih slovesnostih kulturne prireditve in športna srečanja, ki se jih udeležujejo tudi cariniki in delavci Milice. Če dovolite bi tudi jaz nekaj povedal pravi, vojak Miran Štular, doma iz Kranja, sekretar mladinske organizacije, desna roka komandirja za idejnopolitično delo in sožitje na karavli. Te sne stike imamo tudi s krajevno skupnostjo Pristava in Splošnim gradbenim podjetjem Gorica v Novi Gorici, ki je pokrovitelj naše karavle. Njihovi mladinci so nas še večkrat obiskali in nam poklonili knjige in razne športne rekvizite, je dejal Miran. Tu je že tradicija, da nobe-

den vojak ni brez dolžnosti in svobodnih aktivnostih. To se vidi povsod. Vsaka generacija pušča svoje delo in sledi, ki jih je videti v parku, sadovnjaku, vrtu z rožami in povrtino. Letos so na svoji »ekonomiji« kot ji pravijo, ustvarili že okoli štiri stare milijona čistega dohodka in tako prispevali k stabilizaciji.

Miran Štular

»Res smo veliko prispevali k takim dosežkom,« pravijo vojaki, »toda zasluge moramo pripisati predvsem našemu starešini Ljubu Popoviću.« To nam je potrdil tudi starešina Dušan Radovanić, ki je posebno poudaril Ljubov prispevek, da je njegova enota dobila najboljšo oceno glavne inšpekcije ljudske obrambe Jugoslavije.

S svojim delom in rezultati, ki jih dosegajo na vseh področjih življenja in dela v letošnjem letu, kaže da se bodo spet povzpeli na tradicionalni zmagovalni oder – na prvo mesto v enoti Živka Juroša.

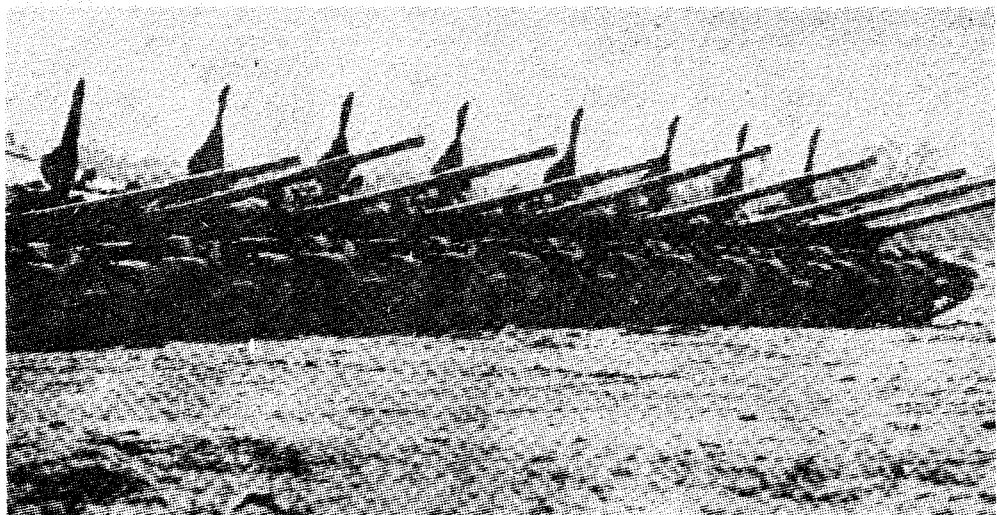
Pred odhodom s karavle »22. julij« so ponosno pokazali priznanja, odličje Red zaslug za narod s srebrnimi žarki, plaketo uprave carine Jugoslavije, pokale za osvojena prva mesta, ter posebna

Andor Kiš

priznanja in pohvale za dosežene uspehe pri »obuki«, varovanju državne meje, vestranskem razvijanju tovarništva, sodelovanja s prebivalstvom, krepitvi borbene pripravljenosti in moralno politične enotnosti.

Tekst in slike:
Mile Gojković

Sovjetski tanki v glavnem mestu Afganistana, Kabulu

njata za vojaške raziskave več denarja kot za raziskave v civilne namene, za zdravstvo, prehrano in za nove vire energije skupaj.

Ker je jedrska oborožitev v ospredju, gre seveda največ proračunskega denarja v deželah obeh blokov, zlasti še pri obeh supersilah v te namene.

O tem priča tudi število jedrskih poskusov. Teh je bilo po letu 1945 nad 1.200. Od teh so jih opravile ZDA 666, Sovjetska zveza 426, Francija 85, Velika Britanija 30, Kitajska 25 in Indija enega. (Čisto mogoče je, da so ti podatki že nekoliko zastarani, toda splošne podobne ne spreminijo.)

Jedrsko oboroževanje je neznansko drago. Po dokaj zanesljivih cenitvah sta obe supersili doslej za jedrsko orožje odšteli 500 milijard dolarjev, njuni izdatki za te namene pa znašajo kakih 40 milijard dolarjev letno.

50.000 jedrskih bomb

Jedrsko orožarna, nastala z eksplozijo dveh ameriških atomskih bomb 1945. leta nad japonskima mestoma Hirošimo in Nagasakijem, šteje zdaj 50 več kot 50.000

tako rekoč takoj bile zmožne izdelati jedrsko bombo. Tedaj smo imeli priliko brati, da so to Kanada, ZR Nemčija, Izrael, Italija, Japonska, Južna Afrika, Pakistan, Švedska in Švica.

Za zdaj ima pet držav jedrsko orožje, kajti Indija po prvem poskusu jedrske bombe 1974 leta, poskusov ni nadaljevala. Vzlic temu pa je, kot rečeno, jedrskih bomb preveč, dovolj za večkratno uničenje človeštva.

Povedali smo že, kako naraščajo izdatki za oboroževanje, zdaj pa si oglejmo še podatke za leto 1980 o tem, koliko daje svet denarja za posamezne namene. Za vojaške namene je šlo (zaokroženo) 365 milijard dolarjev, za šolstvo 414 milijard, zdravstvo 262 in gospodarsko pomoč drugim državam 23 milijard dolarjev. Ob tem smo videli, da ob takih izdatkih socialne družbene potrebe človeštva po šolanju, zaposlitvi, zdravstvu nikakor niso zadovoljene; vsaj za veliko večino od dobrih štirih milijard ljudi ne.

Zamislimo si: če bi sedanje vojaške izdatke po svetu znižali povprečno za desetinno, bi to nanese – najmanj 50 milijard dolarjev ali dobrih dvakrat več kot je zna-

tu naraščajo. Te so za vojso in oborožitev leta 1960 dale deset milijard dolarjev, leta 1978 pa že 94 milijard dolarjev. In uvoz orožja v države v razvoju je v zadnjih dvajsetih letih narasel z 1,1 milijarde na 15,6 milijarde dolarjev v letu 1978.

Ob tem ne gre pozabiti, da je bilo po koncu druge svetovne vojne na svetu že okoli 130 vojn, od tega jih je bilo 50 v sedemdesetih letih. Značilnost teh vojn je bila v tem, da so potekale malone izključno v državah tako imenovane tretje svet, druga značilnost pa v tem, da so orožje dobavile industrijsko razvite države.

Povzemimo na koncu podatek, ki ga je pred nedavnim objavil stockholmski inštitut za raziskovanje problemov miru (SIPRI): na svetu vsako minuto odštejejo milijon dolarjev za nabavo orožja in vojaške opreme. Ob tem pa bo »rast stroškov za vojso v naslednjih letih višja kot rast svetovne proizvodnje«.

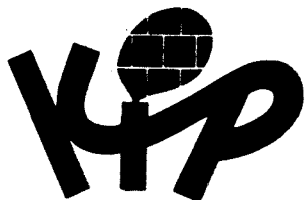
In v opombo čisto na koncu: samo v letih 1960 do 1970 so na svetu porabili za oboroževanje več denarja kot od začetka našega štetja do leta 1960.

Jože Šircelj

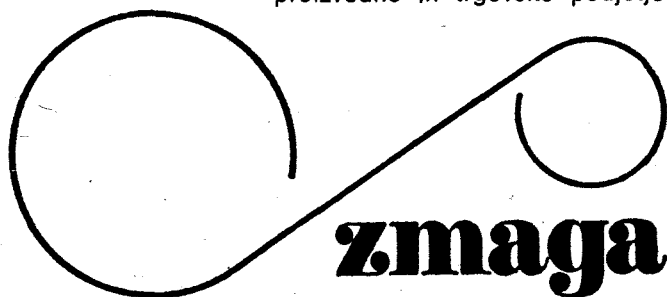
TO-MO-DI

TOPLI MONTAŽNI DIMNIK
Z GIBLJIVO
KISLOODPORNO
OGNJESTALNO
ŠAMOTNO CEVJO

MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE
61000 LJUBLJANA, OPEKARSKA 13
Tel. 22-113, 20-641
Telex 31420 YU KIP
Tekoči račun 50103-601-23238

proizvodno in trgovsko podjetje

61000 Ljubljana
Mivka 25
telefon: 21 712, 25 583
žiro račun: 50101-601-15650

TRGOVSKA DELOVNA ORGANIZACIJA
modna hiša n. sol. o.
DS SKUPNIH SLUŽB LJUBLJANA

61113 LJUBLJANA,
Mašera-Spasičeva 8
Telefon: tajništvo 342 569
računovodstvo 342 367
Poštni predal: 71

IZDELUJE:

ŽENSKO MODNO OBUTEV, VSE
VRSTE ZAŠČITNE IN ORTOPEDSKE
OBUTVE

DANA

tovarna rastlinskih specialitet in destilacija

mirna

Telegram DANA Mirna
Žiro račun 521-1-282
Telefon 068-84300, 068-84305

TRGOVSKO PODJETJE

varnost

GASILSKA OPREMA

LJUBLJANA
Levstikov trg 7,
telefon: 28 222, 20 102

S SVOJIM SKLADIŠČEM
V MARIBORU
Koroška cesta 12,
telefon: (062) 27 097

Nudimo vam bogato izbiro
vsakovrstnega gasilskega orodja in
opreme ter opremo
za Civilno zaščito.

Priporočamo vam vse vrste
gasilskih aparatov, motorne črpalke,
tlačne in vezalne cevi s spojkami,
zaščitno opremo, uniforme
(po meri ali konfekcijske),
leste itd.

Po želji dobavljamo tudi stabilne naprave
za gašenje in gasilske avtomobile
TAM. - Zahtevajte kataloge!

Pri svojih nakupih se poslužujte
našega podjetja, kjer boste
postreženi hitro in solidno.

Izšla je 8. številka revije

borec

MILE PAVLIN

Kako in kdaj je postala 15. divizija udarna

385

DR. VENCESLAV GLIŠIČ

Srbija med vstajo 1941. leta

399

MILENKO VUČETIČ

Kolo

409

DRAGAN KOLUNDŽIJA

Krik

414

Smrt v hiši

415

MIŠKO KRANJEC

Fotografija

417

FRANCE BRENK

Pogreb

419

MACA JOGAN

3011 bizeljskih izgnancev

423

ALFRED GROBLER-MIRE

Pomniki so vest človeštva

427

FLORIJA LAIMIŠ

Ogrožena helsinška dimenzija

437

Sredozemlja

Književne ocene

DR. MIROSLAV STIPLOVŠEK

Koristen in vsebinsko bogat priročnik

443

DRAGO NOVAK

Dragocena in dolgo pričakovana publikaci-

446

ja

Ilustracija

MIHA VIPOTNIK

Izbor pesmi

EMIL CESAR

emona hoteli ljubljana

toza **terme čatež** čatež ob savi
tel. (068) 61-010, 61-011

TERME ČATEŽ v Čatežu ob Savi vas pričakujejo
ZDRAVLJENJE, KOPANJE, POČITEK in RAZVEDRILO

TOPLARNA LJUBLJANA

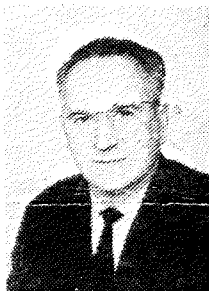
toplarna ljubljana p. o.
toplarniška 19
61000 ljubljana
telefon 42880, 42777, 42929
telex 31471 yutol

- proizvaja električno energijo,
- proizvaja toplotno energijo in tehnološko paro
za potrebe komunalnega gospodarstva
Ljubljane,
- prodaja pepel kot polnilni oziroma gradbeni
material, demineralizirano vodo in karbonatni
pesek
S svojim delom pomagamo izboljševati delovne
in življenjske pogoje prebivalcev širše in ožje
družbene skupnosti.

Franc Leskošek-Frenk

V začetku maja smo na pokopališču v Slovenskih Konjicah pokopali dolgoletnega člana občinskega odbora ZZZ NOV Slovenske Konjice. Rodil se je leta 1913 v Začretu pri Celju. Vojnega je zatekla v Črnomlju, kjer se je leta 1941 priključil aktivistom OF. Bil je zaprt v ljubljanskih zaporih, nato pa deloval kot gospodarski referent za Be- lo krajino.

Franc Ferlan

Junija je minilo eno leto, ko je umrl aktivist Franc Ferlan iz Gorenje vasi. Bil je soustanovitelj odbora OF v Gorenji vasi. Kot avtoprevoznik je veliko pomagal OF s prevozi raznega materiala za partizane. Bil je dober obveščevalec za OF in mladinsko kurirsko zvezo. Nemci so ga ob aretaciji v Škofji Loki aretirali in zaprli. Kasneje so ga izpustili. Vseskozi po vojni je bil aktiven član ZB.

Ivan Jakopin

Rodil se je leta 1923 v Gorenji vasi pri Trebnjem. Leta 1942 je stopil med borce NOV v Dolenjski odred v Prelekovu četo. Kasneje je bil dodeljen v sestavo SNOUB Matije Gubca. Po hudi nemški ofenzivi leta 1943 je bil poslan v minerski tečaj in leta 1944 prišel v 4. bataljon 1. VDV brigade na Notranjsko. Bil je ranjen in po vojni ostal 30 odstotni invalid.

Miha Obramovič

V 64. letu starosti je umrl Miha Obramovič. Pokopali smo ga na smihelskem pokopališču. V vrste NOV je stopil leta 1943. Decembra leta 1944 so ga ujeli in zaprli v Kočevju, odkoder je ponovno odšel v boje in dočkal svobodo.

Jakob Kenda

V maju smo na pokopališču v Sp. Idriji pokopali Jakoba Kenda, rojenega leta 1913 na Krnicah. Kot vsi moški na Primorskem je moral tudi on v italijansko vojsko. Iz Sardinije, kjer je bil v delavskem bataljonu, se je uspel ob kapitulaciji Italije prebiti do baze NOV v Gravini. Od tu je odšel s 4. prekomorsko brigado do Trsta.

Ivana Hladnik

Na pokopališču v Colu smo aprila pokopali Ivano Hladnik, ki se je rodila leta 1892. Kot gospodinja na osamljeni kmetiji na Križni gori je že od leta 1942 vsestransko pomagala NOG. V njeni hiši so borci vedno dobili varno zatočišče, hrano in oprano perilo.

V letu 1980 so umrli borci, člani ZB NOV Trebija:

**Agata Bogataj
Neža Kokalj
Marija Pivk
Vinko Podobnik**

Jože Volmut

V Ljubljani je v 76. letu starosti umrl Jože Volmut. Bil je delavec in je kmalu našel pot v napredne delavske vrste in se kmalu vključil v OF. Po razpadu Italije je postal borec 9. brigade NOV. Do konca vojne se je boril v raznih enotah. Za svoje delo je prejel več priznanj in odlikovanj.

Franc Sladič

Franc Sladič se je rodil leta 1903 v vasi Krbulje. V letu 1944 se je vključil v NOB, v Notranjski odred, kjer je bil do konca vojne. Za zasluge je bil večkrat odlikovan. Pokopali smo ga na pokopališču St. Lambert.

Pavel Peternelj

Pavel Peternelj se je rodil leta 1905 v Zirovskem vrhu. V zimi leta 1942 po Dražgoški bitki so se k njemu zatekli borci, katerim je nudil vso pomoč in zavetje. Vsi njegovi člani družine so sodelovali s partizani do aretacije, ko sta bila z ženo odpeljana v taborišče v Nemčijo, kjer sta bila do konca vojne.

Dionizij Vižin

V Preserju smo pokopali Dionizija Vižina iz Podpeči, rojenega leta 1912 v Solkanu pri Gorici. Leta 1935 je emigriral v Jugoslavijo, ker se ni hotel udeležiti italijanske abesinske vojne. V Sloveniji se je povezal z revolucionarnim delavskim gibanjem. Zaradi sodelovanja z OF je bil leta 1942 aretiran. Iz zapora so ga odpeljali v internacijo od koder se je vrnil ob kapitulaciji Italije. Bil je aktiven družbenopolitični delavec.

Franc Poljanec

Na pokopališču v Gorenji vasi smo pokopali Franca Poljanca, ki se je rodil leta 1923. Ob invaziji v Francijo se je leta 1944 predal Angležem in istega leta dobil stike z aktivisti jugoslovanske vojske ter vstopil v 5. prekomorsko brigado. Boril se je v sestavi 4. armade, ki je prodirala proti Trstu. Nato je bil dodeljen v 15. udarno brigado. Bil je pogumen borec in dober tovariš.

Ivanka Fister

V 74. letu je v letu 1980 umrla Ivanka Fister iz Dobravice pri Podnartu. Z NOG je aktivno sodelovala od leta 1941 do konca vojne. Bila je večkrat odlikovana. Pokopana je na pokopališču v Ovsishah.

Luciano Guštinčič

Luciano Guštinčič je bil zaveden Slovenec in aktivist NOB. Že v mladosti se je zavzemal za narodnostne in družbene pravice slovenskih ljudi svojega okraja Kolonkovec v tržaškem predmestju. Takoj ob začetku vojne se je vključil v osvobodilno gibanje. Ves čas narodnoosvobodilnega boja je bil delaven in predan naši stvari in tak je ostal tudi po osvoboditvi. Tudi v kulturnem življenju na Kolonkovcu je bil vedno navzoč.

Planiškova mama

Februarja letos je umrla Planiškova mama. Ona, njen mož in vsa družina so že od leta 1941 sodelovali s partizani. Tudi pri njih so se v hudi zimi leta 1942 večkrat zadrževali partizani, katerim so dajali hrano in prenočišče. Po vojni sta bila oba z možem odlikovana. Pokopali smo jo v Gorenji vasi.

Janez Šmalc

V 64. letu starosti je umrl Janez Šmalc iz Nemške vasi. Leta 1942 je bil interniran v taborišče Gonars, kjer je bil do kapitulacije Italije. Takoj po prihodu domov se je kot borec vključil v Tomšičevo brigado in tam ostal do konca vojne. Po končani vojni se je zaposlil in bil pošten in zaveden delavec.

Neža Bojc

Zivljenjska pot Neže Bojc se je pričela kot pot kmečke žene z malega posestva. Mož je bil delavec. Med partizane je odšel zelo zgodaj in leta 1945 padel pri Lokovcu na Primorskem kot borec 2. čete 1. bataljona 16. brigade. Pokopali smo jo na pokopališču v Hrovači.

Marija Ješelnik

V začetku letošnjega leta smo se na pokopališču v Kočevski Reki posloviли od Marije Ješelnik, stare 83 let, rojene v okolici Cebra. Bila je odločna in zavedna.

Jože Torkar

V 79. letu starosti je umrl Jože Torkar iz Davče. Organizirano je sodeloval v NOB. Za zasluge med NOB je bil odlikovan. Po vojni je bil aktiven v družbenopolitičnih organizacijah in sodeloval pri obnovi domovine.

Apolonija Papler

Na pokopališču v Ovsishah smo se poslovili od Apolonije Papler, stare 85 let iz Dobravice. Bila je partizanska mati, njen sin je padel v partizanih.

Alfonzo Gutierrez

Mnogi delavci lendavske naftne delovne organizacije, člani ZB NOV in prebivalci so se maja poslovili od upokojenega delavca in bivšega borca 2. bataljona 24. brigade španskih prostovoljcev.

Vabila

Domicilni odbor 1. primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič vabi na zbor skupnosti borcev vse preživele borce tega bataljona. Zbor bo v soboto, 29. avgusta 1981, ob 10. uri v sejni dvorani Doma JLA v Ajdovščini.

Zbor bo delovno srečanje, kjer bomo obravnavali poročila o delovanju domicilnega odbora, o pisanju monografije bataljona, sprejeli pravila o nalogah in organiziranosti skupnosti borcev ter sklepali o proslavi 40-letnice ustanovitve bataljona.

Za borce, ki pomotoma ne bi dobili posebne vabila in gradiva, velja to vabilo.

Predsednik DO:
Jože Pahor-Sever

Krajevna organizacija ZB Spitalič-Motnik in družbenopolitične organizacije ter pododbor za Stajersko 4. brigade VDV partizanskih kurirjev Slovenije in kurirji TV postaje 20 S, vabijo na odkritje spominskega obeležja kurirjev TV postaje 20 S, ki bo v nedeljo, 23. avgusta 1981, ob 10. uri v Jastrobju pri Spitaliču v Tuhijski dolini. Spominsko obeležje je delo Toneta Svetine z Bleda.

V kulturnem programu bodo nastopili osnovnošolska mladina, pevci in godba na pihala iz Kamnika.

Po proslavi bo tovariško srečanje kurirjev, borcev, mladine in ostalih.

Odbor

Osnovna organizacija ZB Gorenja vas in družbenopolitične organizacije vabimo na odkritje spominskega obeležja reletni postaji Gorenja vas. Ta kurirska postaja je v letu 1943 delovala na Zirovskem vrhu in vzdrževala zveze med Primorsko, Gorenjsko, Notranjsko in Dolenjsko. Sedež je imela na kmetiji Javorč, kjer bo 6. septembra 1981 ob 10. uri v spomin padlim kurirjem odkriti spominsko ploščo.

Slavnostni govornik bo preživel kurir te postaje tov. Lojze Hafner.

Odkritje plošče bo ob vsakem vremenu. Na slovesnost vabimo preživele kurirje te postaje, borce, aktiviste in mladino. Za kulturni program, okrepčilo in zabavo bo poskrbela mladina iz Gornje vasi. Najlažji dostop z avtomobili je iz Gorenje vasi v Poljanski dolini, od koder bo do Javorčca cesta označena.

ZN NOV Gorenja vas

Odbor enote vabi vse borce, da se udeležijo srečanja borcev domicilnih enot občine Idrija, ki bo v nedeljo, 30. avgusta 1981, ob 11. uri v Trebčah pri Črnem vrhu.

Ob tej priložnosti bo tudi odkritje spomenika padlim brcem Gradnikove brigade.

Za bataljon bo posebej označen prostor na prireditvenem prostoru.

Zdravko Vidrih

Poizvedba

Junija 1944 sem v Alžiru omogočil mlademu stajerskemu fantu, da se je izmuznil iz francoskega vojaškega ujetništva, tako da sem mu priskrbel angleško vojaško uniformo. Hkrati sem uredil vse potrebno, da se je vkrcal na ladjo, s katero so odhajali primorski fantje iz Alžira v bazo NOV v Bari.

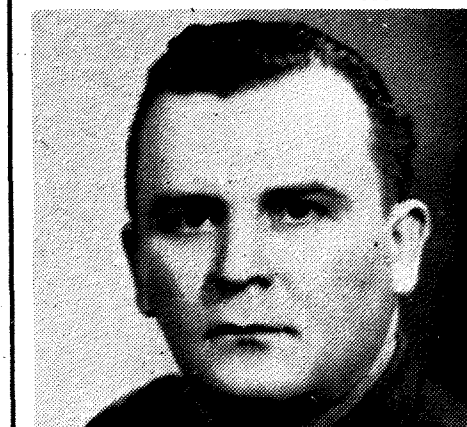
Pisal se je Valantan, imena in rojstnega kraja se ne spominjam več. Zelel bi, da se mi oglasi on ali pa kdo iz njegove družine na naslov: Stane Bucik, Malejeva 3, 61000 Ljubljana.

Kdo ga pozna?

Našel sem fotografijo tovariša. Kdo ga spozna? Kaj je bil med NOB, kje je sedaj zaposlen ali pa je mogoče že upokojen?

V narodnoosvobodilnem boju je bil odlikovan borec, komandir. Zanima me, v kateri enoti? Hvaležen bom za vsak odgovor.

Drago Zakonjšek
Dom občanov, soba 208
61411 Izlake

POMINI NA PREDVOJNE KOMUNISTE

Andrej Kumar (1893–1969), s partizanskim imenom »Stric Marko«, se je rodil v ojskem (Goriška Brda). Med prvo svetovno vojno je bil ujet na romunski fronti kot avstrijski vojak, od tod je odšel v Rusijo, ki jo je po čudovitih doživetjih prepotoval, objadral Azijo in se v Franciji izvežbal za pilota. Nato je odšel kot francoski državljani in vojak na solunsko fronto. Po vojni je doma organiziral delavce, vodil več stavk in že leta 1921 postal član KP Italije. Udeležil se je njenega ustanovnega kongresa v Livornu. Zato je moral emigrirati, najprej v Argentino, kjer je ostal kakih pet let, vodil delavske sindikate in štrajke in se vrnil spet v Goriška Brda. A samo za kratek čas, ker ga je preganjal fašizem, zato je moral leta 1928 emigrirati v Jugoslavijo. Nastanil se je na Ježici in ustanovil prvo partijsko celico. V njegovi hiši je bila prva ilegalna partijska tiskarna, ki je tiskala brošure in letake ter jih razpošiljala po vsej Sloveniji. S svojimi sodelavci na Posavju je vodil komunistično gibanje pred vojno, bil večkrat zaprt, in že leta 1934 se je sešel s Titom in bil soorganiziran v OF na Ježici. Po fašistični okupaciji 1941. leta je bil vojaški referent pri Glavnem štabu NOV in PO Slovenije, od 1942 je organiziral OF v Brdih in postal član PK KP Slovenije za Slovensko primorje. Po osvoboditvi je bil član revizijske komisije CK ZKS. Malo pred smrtjo je pripovedoval svoje spomine, katerih kratke izvlečke priobčujemo.

Simon Lenarčič

Stric Marko

Prvo srečanje s Titom

Pomemben dogodek leta 1934 je odločilno vplival na delo komunistov tudi na Ježici: 4. konferenca KPJ jeseni v Goričanah pri Medvodah, ki se jo je udeležil tudi Rudi – Josip Broz Tito kot zastopnik centralnega komiteja KPJ in na kateri so delegati načeli razpravo o problemih znotraj partije in o njenem programu; smernice, ki smo jih sprejemali z Dunaja od centralnega komiteja, so bile protislovne in so delo na terenu prej ovirale kot pospeševale. Hromilo nas je dovolj nasilje, ki ga je izvajala nad nami oblast, da smo podvojeno čutili notranjo krizo in se je bilo bati, da bo vse to revolucionarnemu delu spodneslo tla. O notranji krizi je morala spregovoriti 4. partijska konferenca v Goričanah.

Delegata na konferenci sva bila za Ljubljano Jože Brilej in jaz. Še danes se mi zdi nenavadno, da sem bil med redkimi komunisti v Ljubljani in Sloveniji, ki sem že leta 1934 srečal Tita. Seveda nisem prav nič slutil, da je prav on človek, ki bo kmalu prevzel vodstvo KPJ, še manj pa, da bo postal organizator boja proti okupatorju in stvaritelj nove Jugoslavije. Tedaj pač nihče ni mogel predvideti toka dogodkov v revoluciji, ki smo jo pripravljali in ki pogosto s svojimi obrati preseneti tudi one, ki jo vodijo. Takrat se še nisem zavedal, kako pomembna je bila konferenca v Goričanah, to vem šele danes; po toliko letih, ko se oziram nazaj na prehojeno pot, šele jasno vidim, da je bila zares zgodovinsko dejanje v razvoju Komunistične partije Jugoslavije.

Prisotnih nas je bilo kakih 17 do 19 delegatov in prav nič se nismo poznali med seboj. Saj še tega nismo vedeli, kako smo dobili za sestanek prav škofjski dvorec v Goričanah. To so bile pač zveze in vse je potekalo zelo konspirativno. Izmed navzočih sem poznal samo Jožeta Brileja in Oskarja Kovačiča kot primorska rojaka. Ko se zdaj skušam spomniti udeležencev konference, moram reči, da sem bil posebno pozoren na predstavnika naše centrale z Dunaja Rudija – Tita. Zelo se je razlikoval od ostalih udeležencev: bil je izbrano oblečen (mi ostali smo prišli kar v delovnih oblekah, da nismo vzbujali preveč pozornosti), uglajenega vedenja, lep mlad moški mojih let, s pronicljivim pogledom; pozorno je poslušal, kar mu je kdo pripovedoval, kakor da si sproti dela sodbo o tem, kar je slišal. Tak vtis sem odnesel tistikrat o njem, ker je pač že s svojo zunanostjo vplival na nas. Potem sem pozabil nanj, saj je prihajalo toliko ljudi od CK med nas, prepoznal sem ga spet, ko je nekaj let pozneje prišel na Ježico.

Znanó je, da sta bila posebno pomembna na tej konferenci dva govora: Kardeljev govor o nalogah organizacije KPJ glede na kmetsko in nacionalno vprašanje, ki sta bili dotlej napačno pojmovani; saj nam je to odujilo kmeta in razumnika, ki sta bila prav tako v obupnem socialnem položaju in oba gospodarsko izkoriščana. Kardelj je poudaril, da morata oba postati naša zaveznika v boju proti fašizmu. Kidrič je govoril o delu pokrajinske organizacije komunistične stranke v Sloveniji. Moram reči, da sta oba govora in Titovo sodelovanje in odobravanje naše konkretne partijske politike na terenu, njegovo poudarjanje, da je treba pridobivati poleg delavcev tudi kmete in izobražence, da morajo biti komunisti povsod prisotni, v sindikatih in vseh društvih, ne glede na to, kdo jih vodi – da je vse to napravilo name izreden vtis. Živahno sem pritrjeval vsemu in čutil nekakšno prerojeno in trdno zaupanje.

Saj smo ga res pogosto lomili tudi na terenu. Sektašili smo in se pehali za majhne cilje, velike pa izpuščali izpred oči, lovili smo in se bojevali za drobtinice, a pri tem zgrešili velike kose. In vse to zaradi napačnih, nejasnih, pogosto si nasprotujočih direktiv, ki smo jih dobivali iz Moskve in z Dunaja. Tam so malo vedeli, kakšen je položaj na terenu in so oblikovali navodila za delo po istem kalupu za vse.

Glejte samo tale primer! Nekoč dobim naročilo, da naj razbijemo spomenik kralju Aleksandru v Domžalah. Že sem organiziral nekaj ljudi in pripravil sredstva za to, samo čakali smo še primerno priložnost, viharno noč, močan naliv, ki bi zadušil hrup – no, navsezadnje ni bilo nič iz tega: kakšno revolucionarno delo bi neki bilo to in kaj bi pomenilo, če bi spomenik res podrl? Komu bi neki to koristilo in kaj bi dosegli s tem? Zato sem bil hvaležen Kardelju, ki je take stvari postavil na pravo mesto. Pošteno me je zavrnil: »Ne mislite, kako kvalitetno je vaše delo! Le kdo ima koristi od takih nesmiselnih akcij, ko spravljate še druge v nesrečo? Partija in naše gibanje gotovo ne!« Da, tudi meni se je že upiralo počenjati take stvari, kot so rušenje spomenikov in kapelic, pa naj sem bil še tako zagnan, da bi storil kaj takega, da bi se med ljudmi čutila naša moč! Zdaj mi je kar odleglo in bil sem olajšan; čeprav me je Kardelj trdo prijel, sem bil zadovoljen. Vedel sem, da bo odslej drugače, in delal sem z veseljem, vse direktive sem odslej kritično presojal.

Zdaj je bil boj bolj smotrni, nastopal sem kot sindikalni funkcionar, ki ima pravico bojevati se za boljše življenjske pogoje ljudi. Ves čas sem bil v službi, redno zaposlen. In tedaj je bilo manj ljudi po zaporih, organizacija se je širila – prej je bilo prav nasprotno, zaporji so bili polni, organizacija je slabela. Zdaj smo ljudi združevali v skupen boj, dokler ni bila ustanovljena Zveza delovnega ljudstva Slovenije – enotna fronta po zgledu Ljudske fronte v Franciji in Španiji. Z veseljem sem bil med 73 podpisniki letaka »Kaj hočemo«, ki je pozival ljudi k združitvi v skupen boj. To je bilo že tik pred vojno. Hočem poudariti, da smo odslej nastopali množično, kljub pritisku fašizma, in prav to je omogočilo, da so ljudje leta 1941 množično vstopali v OF. Bili so pripravljeni!

Na razne načine in po raznih poteh smo spravljali ljudi skupaj, da smo jim mogli govoriti. Naši skupni sestanki – v Gameljnah, na Limbarski gori, na Taboru ali v Zg. Kašlju so bili veličastni. V Delavski zbornici smo bili vedno zelo delavni, da so se socialdemokrati čudili, kakšna moč prepričevanja je bila v nas. Tik pred vojno je bila naša organizacija perfektna, imeli smo dobro povezavo z okolico – rdeči pas okoli Ljubljane se je strnil!

Se nadaljuje

Občinska konferenca ZSMS Cerknica

Povsod je mladina prva

Mladinska organizacija v občini Cerknica ni več tako mlada. Za seboj ima začetno zanimivo razvojno pot z vzponi in tudi padci, ki so eden ob drugem pripeljali do današnjega dne. Živi, dela in hoče delati še bolje. »Če se pojavi kaj novega, pa naj bo to kjerkoli v svetu,« pravi predsednik OK ZSMS Miro Mlakar, »povsod je mladina tista prva udarna, ki hoče z novim prodirati naprej. Tako mora biti tudi pri nas. Zadnja volilno-programska konferenca je namreč pokazala, da mladi svoje moči preveč usmerjajo na manifestativno področje, v pripravo plovov, pohodov itd., premalo pa se ukvarjajo z vsakodnevnimi problemi, ki tarejo vse, in tako tudi mladino. Programi, ki so v pripravi za prihodnje področne konference, zajemajo tako usmeritev dela mladinske organizacije, ki bo angažirala njene člane pri reševanju težav, na katere zadevajo bodisi ob svojem delu in učenju ali pa v prostem času. Nič več nezadovoljstva in čakanja, da se bodo nekatere stvari same rešile. Tu smo zato in mladi smo zato, da podiramo ovire, da gremo naprej, da gradimo lepši jutri za nas in za našo domovino.«

V cerkniški občini je približno 2500 mladincev. Kar lepo število! In kje so vsi ti mladi! Orgaizirani so v 54 osnovnih mladinskih organizacijah. Zadnja je bila ustanovljena v Zgornjih Otavah v KS Cajnarje-Zilce, potekajo pa priprave za ustanovitev osnovne organizacije ZSMS v delovni organizaciji Izolirka, to je TOZD Novolit v Novi vasi. »Toda kaj, ko dneve in tedenske migracije mladih v občini zavirajo kontinuirano delo osnovnih mladinskih organizacij,« pripominja moj drugi sogovornik, sekretar ZSMS Cerknica Zdravko Novak. »V občini je namreč le pet osnovnih šol, ni pa nobene srednje šole. Mladi po osemletki odhajajo na šolanje drugam. Nekateri se vozijo domov vsak dan, drugi pridejo šele ob koncu tedna. Marsikdaj se zgodi, da ta leta šolanja za vedno odnašajo mlade iz rodne gnezda. Kakšne poklice si izbirajo? Največkrat takšne, ki jih v občini potrebujemo, pač glede na stипendije iz združenega dela, so pa tudi drugačni interesi mladih. Če je nekdo sposoben, zakaj ga ne bi podprli v njegovih prizadevanjih do življenjskega cilja! Zadnje čase pa se pojavlja še nova težava – prezaposlenost. Dogaja se namreč, da morajo srednješolci, po že pridobljeni izobrazbi, v Kovinoplastiki začasnó delati v neposredni proizvodnji, ker zanje ni ustreznih prostih delovnih mest.« Med mladimi v cerkniški občini so tudi študentje. Kar

280 jih na različnih fakultetah pridobiva znanje. Nekoč, in to niti ne bo več tako dolgo, bodo svoje znanje vložili v delo in tako prispevali k razvoju občine, republike, domovine. Kot posebno obliko dela OK ZSMS Cerknica so organizirali študentski klub, ki povezuje cerkniške študente v enotno organizacijo. Vedno imajo odprta vrata za njihove probleme, od stипendij, stanovanj in zaposlitve. Prizadevajo si, da študentov ne spustijo z vaji. Vedo pa, da jih bodo obdržali samo tako, da se bodo z njimi pogovarjali, se zanimali za njihovo življenje; potem bo tudi študentom bližje delo mladinske organizacije.

Udarništvo – to je delček njihovega življenja

Kakor drugod ima tudi cerkniška občinska konferenca mladine porazdeljene naloge na različna področja. Delujejo različne komisije in področne konference mladih v združenem delu, v kmetijstvu, krajevnih skupnostih, v vzgoji in izobraževanju. Pomemben dejavnik je tudi tu koordinacija družbenih organizacij in društev. Občinska konferenca koordinira delo v posameznih mladinskih organizacijah, jim pomaga reševati probleme članstva, organizira in vodi različne akcije; pri akcijah pa je vedno tako, da se mladi pridružujejo v večjem številu, če je vključen tudi njihov interes. »Če hočemo uspeti v naših načrtih,« pravi predsednik Miro Mlakar, »moramo predvsem pozivljati delo osnovnih mladinskih organizacij. Pobude naj izvirajo od tam. Za reševanje delavskih vprašanj je pomembna področna konferenca mladih delavcev. Večkrat naletimo na problem izobraževanja. Tu smo že naredili nekaj korakov naprej. Organiziramo različne oblike izobraževanja na tistih področjih, kjer se pojavljajo interesi mladih. Veliko je zanimanja za idejnopolična vprašanja. Mogoče zato, ker je mladina aktivna v družbenopolitičnih organizacijah in društvih in v samoupravnih organih v organizacijah združenega dela, čeprav bi

morali biti v njih, glede na število mladih v delovni organizaciji, še več mladincev.«

O konferenci mladih kmetovalcev sem spraševala predsednico konference Magdo Brancelj. »Zaživeli smo leta 1979,« pravi Magda, »ko smo ustanovili aktiv mladih zadrušnikov Cerknica. V avgustu pa bodo že aktivni v vseh ostalih zadrušnih enotah. Vseh je sedem. Naše delo? Spomladi se udeležujemo regijskega tekmovanja Mladi in kmetijstvo, letos v juliju smo se udeležili kmečkih iger na Vranskem, prejšnjo nedeljo pa smo bili na naših kmečkih igrah Bloke 81, kje so se srečali kmetje kooperantje in se pomerili v

košnji, grabljenju, podiranju hlova, v konjskih dirkah in v tekmovanju z znanimi bloškimi voli.

Konec meseca bomo odšli mladi zadrušniki na dvodnevni izlet v Mursko Soboto, kjer se bomo srečali z enim od tamkajšnjih aktivov. To bo za nas prvo srečanje te vrste. Naslednja akcija bo organiziranje enodnevnega pohoda na Snežnik pod geslom »Mladi po zadrušnih enotah, spoznajte se med seboj,« saj so kraji v občini tako oddaljeni, da se mladi kmetovalci sploh ne poznajo. Kako naj potem skupaj ukrepajo? Pozimi se vključujemo v dopisno šolo samoupravljanja prek Kmečkega glasa, ker kmetovalci nočejo zaostajati za politično izobraženostjo. Na šolah pa organiziramo kmetijske krožke, s katerimi želimo usmerjati mlade v kmetijske poklice. Ni prav, da mladina iz kmetijstva odhaja v tovarne in je med mladimi prav težko najti pravega kmeta.«

Pripovedovali so mi še o raznih akcijah, o pohodu po cerkniški občini, ki je bil letošnji že deseti po vrsti in katerega pokrovitelj je bil RO ZZB NOV Slovenije, o svojem prispevku na mladinskem prostovoljnem delu, bodisi na lokalni MDA v Zilci, kjer je kakih petdeset mladincev urejalo cesto in s tem pripravljalo na oblikovanje občinske brigade Notranjski odred, ki se je udeležil zvezne MDA Kadinjača v Titovem Užici in od tam prinesel priznanje – trak akcije, trenutno pa je osem mladincev na MDA v Istri v okviru regijske brigade Tone Tomšič.

V mesecu dni se bo občinska konferenca ZSMS Cerknica preselila v nove prostore, kjer bodo imeli boljše možnosti za delo. S tem pa bo tudi vse ostalo boljše.

Živa Drole

Po delu tudi počitek

Spomini še živijo

Pod Brnom, v smeri proti Dunaju, ležijo najhne vasice Hostěradice, Mišovice, Jirice... katerih imena lahko najdete le na zelo natančnih zemljevidih Čehoslovaške. Prebivalci vasic, ki ležijo na tem majhnem, plodnem kosu zemlje ob avstrijski meji, so rojeni nekaj tisoč kilometrov stran. V sprejemnicah njihovih hiš boste prav gotovo na steni zagledali sliko legendarnega maršala Tita.

Zbrali smo se v sejni sobi mestnega narodnega sveta v Jirici. Bilo nas je sedem, in sicer pet starejših mož, katerim se je na obrazih videlo dolgo in z delom zapolnjeno življenje, in midva, novinarja, ki sve komaj prišla z univerze. Pogovarjala sva se z Antoninom Ročekom, Františkom Drabekom, Aloisom Urbanom, Bedřichom Dvořakom in našim gostiteljem Vladimirom Novotnym, ki edini še ni v pokoju.

»Saj se že pripravljam za pokoj. Tu sem predsednik že od 1946, in čas je, da pustim kaj dela tudi mlajšim.« Vladimir se obrne in pokaže čez hodnik proti odprtim vratom. »Glejte, njo bom predlagal za predsednico!«

»Žensko?!«, se čudiva oba s kolegom.

»Ja. Ukazovala nam bo zenska. Nikar ne mislite, da

tega ne znajo. Ko je nekoč pri Daruvarju klicala k jurišu Mirka Miketič, komandirka 12. brigade, so ustaši zbežali, še preden so partizani prišli do njih. Imela je močnejši glas od strojnice.«

Tovariši ob dolgi mizi se spominjajo, nagubani obrazi se smejejo. V svetlem prostoru ponovno zaživijo dogodki izpred štirideset let, ko so bili naši sogovorniki stari toliko kot midva in so bosi, razcefrani in lačni šli z orožjem v rokah v boj za svobodo svoje tedanje domovine – Jugoslavije.

Na začetku druge svetovne vojne je v Slavoniji živel okrog trideset tisoč Čehov in Slovakov. Največ jih je bilo v okolici Daruvarja. Mlin Jama je bil ena prvih javk na Toplici pri Hrastavi. Tam je deloval Bohumil Vojaček, med partizani znan kot Jamar, poleg njega pa še znani organizatorji vstaje, kot so dr. Pavel Gregorič, član CK KP Hrvatske, Josef Vojaček znan kot Taras, Ondřej Kmetič in drugi. Že ob koncu 1941. je bila v mlinu ustanovljena partizanska skupina »Matija Gubec, katere komandir je postal Bohumil Vojaček. Hkrati so nastale tudi druge skupine, ki so se takrat bojevale na Psunju, Papuku in Krndiji. Ko se je

istega leta skupina Matija Gubec združila z ostalimi, so ustanovili prvo slavonsko enoto, v kateri je bilo veliko Čehov in Slovakov. Jeseni 1942. se jim je pridružila še banijska enota s komandirjem Nikolo Demonjo in so ustanovili Slavonsko brigado. Na predlog Bohumila Vojačka, ki je zdaj skrbel za politična vprašanja Čehov in Slovakov, je bila 3. maja 1943 ustanovljena prva čehoslovaška enota Jana Žižke iz Trocnova.

»Postati partizan – to ni bilo kar tako,« pripoveduje Antonin Roček. »Takrat mi je oče rekel: »Veš kje je tvoje mesto, jaz sem pa odšel v hribe. Toda ko sem prišel med partizane, so me namesto z dobrodoščico pričakali z vprašanji: Od kje si? Kdo te je poslal? itd. Vse se je uredilo in postal sem eden izmed »čakajočih na puško«. Takrat je bila namreč ena puška in šest nabojev na dva borca. Na primer, moj prijatelj je nekje dobil puško, iz katere je po vsakem strelu moral z žico spravljati tulec. To ni bilo prav prijetno, saj so Nemci imeli avtomatsko orožje.«

»Da, bilo je vsega. Najhuje pa je bilo pri prehodu čez Savo,« govori Alois Urban in si s težko roko briše pot s čela, kot da se mora ob obujanju spominov še enkrat potiti. »Takrat ja bila naša enota združena s 17. brigado in 16. julija 1943 smo šli čez Savo. Mnogi med nami niso znali plavati, toda kmalu smo prišli na drugo stran. Počivali smo v gozdu Zeleznik-Ilijina Greda in začeli pripravljati obed. Naenkrat smo zaslišali strele.«

»Jaz sem bil takrat na straži,« pripoveduje Antonin Roček. »Najprej sem slišal strojnice z ene, potem z druge, nato pa z vseh strani. Z ene strani so streljali fašisti, z druge ustaši. Uspelo se nam je prebiti.«

Po vrnitvi iz Banije je bila prva čehoslovaška partizanska enota proglašena za udarno.

»Takrat so k nam hodili možje in fantje iz vseh vasi, kjer je živel češka manjšina,« se spominja Antonin Roček. »Ker pa niso znali niti puške držati v rokah, da o strategiji sploh ne govorimo, jih je vzel v svoje roke Tonda Šamal, ki smo ga klicali Maroko. Bil je podoficer čehoslovaške armade in ga je vojna pripeljala v Jugoslavijo prek Srednjega vzhoda.«

Število borcev se je do oktobra 1943 podvojilo, tako je bila 26. oktobra 1943 ustanovljena prva čehoslovaška brigada Jana Žižke, sestavljena iz treh enot, ki so skupaj šteje 588 borcev, od katerih je bilo 298 Čehov in Slovakov.

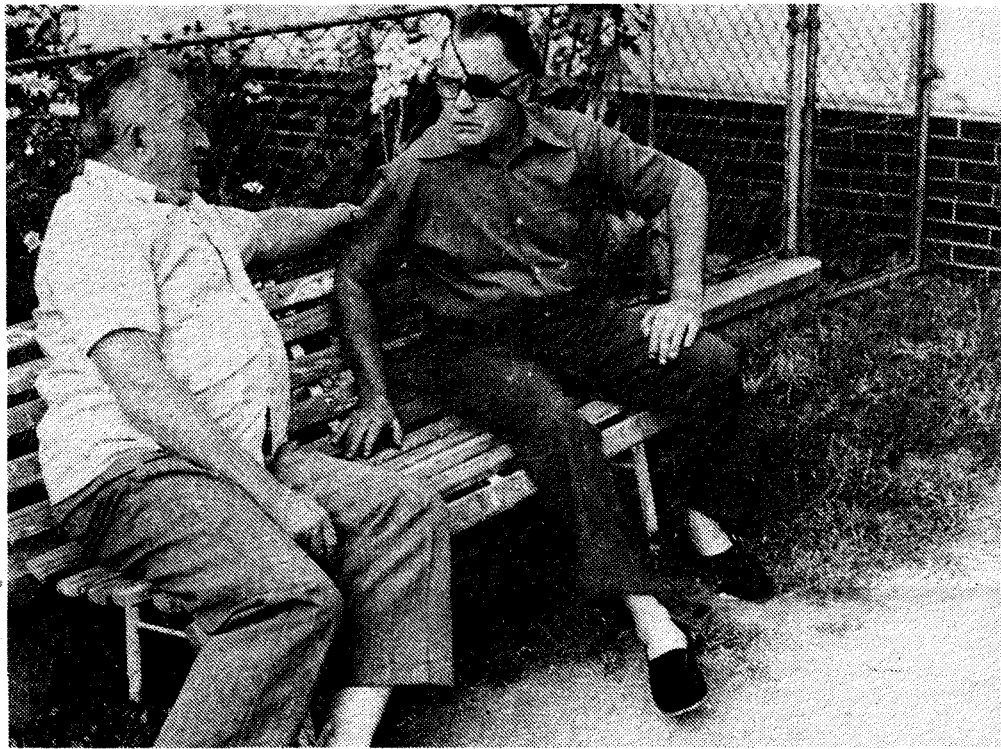
Minevali so dnevi, tedni, meseci in leta partizansčine. Bitke so sledile ena drugi: Bilogora, Moslavina, Dubrava, Podravska Slatina, Kordun, Banija, Lipovljan, Končenica, Djakovo. Petnajstega septembra 1944 je bil osvobojen Daruvar, kjer je čehoslovaška brigada dobila bojno zastavo. Središče bojev partizanskih enot 12. divizije se je premaknilo k Našicam, kjer je bil največji boj sla-

de. Beremo podpise: predsednik vlade Gottwald, ministri general Svoboda, Nejedlý, itd. Razen zahvale in pohvale za junaštvo, beremo še tole: »Vemo, da se želite vrniti z osvobojenim ljudstvom, za katerega svobodo ste se bojevali daleč od domovine svojih prednikov. Se naprej ostanite disciplinirani v vrstah bratske jugoslovanske armade in pod poveljstvom maršala Tita, do

geografskem okolju zelo podobni okolici Daruvarja.

»Prišli smo v Jirice, kjer so bile 204 hiše,« nam pripoveduje Vladimir Novotny. Razdelili smo si jih brez prepira. Začetek ni bil ravno lahek.«

»Na primer moj novi konj,« se spominja Antonin Roček in se smehlja. »Tako težko sem ga naučil, da je vlekel voz. Kolikokrat se je voz prevrnil v jarek. Konj je

Vladimir Novotny in Jaroslav Švec se rada spominjata skupnih bojnih poti v Jugoslaviji

vonskih partizanov od začetka vojne. Boj je trajal 7 dni. Takrat je imela brigada več kot tisoč borcev. V enem izmed čedalje hujših bojev je 28. januarja 1945 padel komandant brigade Tonči Doležal, kmalu za njim pa 6. februarja pri vasi Krajina nov komandant brigade Josef Ružička.

Smo v sobi bojnih tradicij mestnega narodnega sveta v južnomoravskih Hostěradic. V stekleni omari se na častnem mestu blešči zlata zvezda borcev Jugoslavije, dobili so jo v spomin na padlega Josefa Ružičko, komandanta 1. čehoslovaške brigade.

»V aprilu 1945 je postala naša brigada sestavni del redne jugoslovanske armade. Skupaj smo se bojevali za osvoboditev Slavonije in Hrvatske. Vojno smo končali po zmagi v Slovinsku v južni Avstriji,« se spominja borec Vladimir Novotny. »Po zmagi nad fašizmom smo premišljevali, kako bo zdaj. Takrat je prišlo pismo čehoslovaške vlade, ki je bila še v Košicah.« Vladimir nam pokaže rumeni dokument, ki so ga podpisali vsi člani vla-

zadnjega trenutka z junaštvi proslavite ime čehoslovaške enote. Čehoslovaška vlada bo naredila vse, da se boste po vojni vsi skupaj vrnili v domovino.«

»Ali se bomo vrnili v Jugoslavijo ali na Čehoslovaško? V Jugoslaviji se nas je večina rodila, toda naše družine so bile iz Čehoslovaške,« nam skuša približati ozračje zadnjih dni vojne Bedřich Dvořak. »Sprasovali smo se, kaj bomo naredili. Odločil sem se, da grem v Čehoslovaško. Tudi ostali so bili za to.«

Osmega septembra 1945 se je del Čehoslovaške brigade odpravil na Čehoslovaško. Na Staromestnem trgu jih je pričakal minister za narodno obrambo in brigado odlikoval z najvišjim češkoslovaškim vojnim odlikovanjem.

Vojna je končana, nastalo je obdobje miru, toda prijateljstva, sklenjena v boju, ostanejo za vedno. Tudi v novi domovini se niso hoteli ločiti.

V tistem času so iz tistih krajev preseljevali Nemce. Odšli so tudi iz Jiric, Hostěradic in Mišovic, iz krajev, ki so tako po naravnem kot po

bil navajen na sedlo in ne na vprego. Jaz pa, ko sem ga izbiral, sem ga bolj gledal z očmi jezdeca kot kmeta.«

»Ves čas smo bili skupaj,« nadaljuje Vladimir Novotny. »Ko smo 1949. začeli ustanavljati društva, smo bili med prvimi. Za nas ni bilo težko delati v skupnosti.«

Skupaj se sprehajamo po lepo urejeni vasi s sedemdesetimi novimi hišami in cvetočimi vrtovi. Na javnih mestih je vse polno rož.

»Posadili smo več kot 5000 vrtnic,« se rad pohvali naš spremljevalec. »Nekdanji samostan smo preuredili v kulturni dom, zgradili smo zdravstveni dom, kamor razen splošnega zdravnika prihajajo vsak teden še zobozdravnik, ginekolog in otroški zdravnik. Ti skrbijo za naše vnuke. Naše dolžnosti že počasi prevzemajo mladi. Radi bi jim zapustili vas takšno, da bodo nekoč lahko rekli: »Glejte, vse to so naredili naši dedi.«

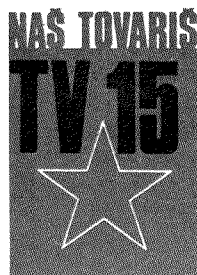
Hodimo skozi topolov dreved.

»To smo posadili 1946. leta. Bila je naša prva skupna akcija in poglejte, kako je uspela.«

Jindra Stepanek
Libor Ševčík

Jaroslav Švec in Vladimir Novotny pred spomenikom padlim soborcem Prve češkoslovaške brigade Jana Žižke

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; **Odgovorni urednik:** TONE URBAS; **Novinarji – uredniki:** ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; **Lektor-redaktor:** KATJA HVALA; **Tehnični urednik:** SINE KOVIČ ml.; **Tajnica uredništva:** MARA OKORN; **Vodja uprave:** MILAN SENIČAR; **Telefon uredništva:** 327-780; **Telefon uprave:** 320-466

Uprava in naročniški oddelček: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana
Letna naročnina 300 din, za inozemstvo 340 din, posamezna številka v prosti prodaji 6 din

Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35